

דברי הנביא המנחם

הצעה ללימוד היחידות הנבואיות בישיעה מ'ס"ו

הקדמה

ההצעה להוראת מגילת ישעיה מ'ס"ו – כדרך שהיא מובאת בזאת – שמורה עמי שנים רבות, ולא הייתי מציג אותה למבחן הקורא, אלמלא נתגלתה לאחרונה, גם בקרב "שלומי אמוני ישראל", גישה 'סובלנית' אל גישות מדעיות בפרשנות המקרא – בכלל, ואל בעיית פרקי הנבואה בישיעה מ'ס"ו – בפרט.¹

ההצעה במלואה² מכילה, בחלקה הראשון, עיון בדעות הפרשנים וחוקרי המקרא בנושאים הבאים:

- א. בעיית חיבור מגילת ישעיה מ'ס"ו
- ב. הפן ההיסטורי שלה
- ג. הפן הספרותי-הצורני

תאריכים: מקרא, הוראת המקרא, פרשנות, ביקורת המקרא, תולדות ישראל.

מילות מפתח: ישעיה מ'ס"ו, הנביא המנחם, משלם, כורש, בבל, יהודה, שיבת ציון, פרשנות מסורתית, פרשנות חדשה, טקסט וביאור כאחת, עיונים להעמקה פרשנית.

1. משה (קינלי) טור-פז, "לא תוכל להתעלם" – התמודדויות אמוניות עם ביקורת המקרא", **דעות**, 16, סיון תשס"ג (יוני 2003), עמ' 16-13
ציון עוקשי, "אמונת המדע" – ישעיהו השני כמשל (על בעיה אחת ב'הוראת המקרא'), **דרך אפרתה**, ז' – ביטאון המכללה למורות וגננות – אפרתה, ירושלים תשנ"ח (1997) עמ' 99-105 ולעומתו – אביה הכהן, "האמנם אחד היה ישעיהו?!", **דרך אפרתה**, ט"ז, ירושלים תשס"א (2001), עמ' 79-88.
2. ישראל רוזנסון, "יחודו, אחדותו ומורכבותו של ספר ישעיהו – מהשקפות חז"ל על ישעיהו", **דרך אגדה – ביטאון המרכז להוראת האגדה – מכללת אפרתה**, ירושלים, תש"ס, עמ' 179-202.
שמואל רגון, "עמדתו של שדי"ל בשאלת אחדותו של ספר ישעיהו", **מחקרי מורשתנו**, 1, 1999, עמ' 7-27.
מצויה באתר האינטרנט של כתב העת "שאנן": www.shaanan.macam98.ac.il שנתון, י"א.

שנתון "שנ"א" – תשס"ו – כרך י"א

ההכרעות, שעלו מתוך הדיון בסוגיות אלו ונבחרו לעמוד, משיקולים מתודיים פרשניים, בבסיס ההצעה הפרשנית המוצגת בזה – מובאות, בתמצית, בסעיפים הבאים:

1. חיבור מגילת ישעיה מ'-ס"ו

קובץ הנבואות ישעיהו מ'-ס"ו הנו ספר לעצמו, שרקע נבואותיו מצטמצם בימי מלכות כורש (530-550 לפה"ס לערך). אפשר, שמחברו ניתן לזיהוי עם מְשַׁלֵּם אבי סֵלָא, מן העומדים בראש העלייה הראשונה (נחמיה י"א, 7).

נביאנו החל את נבואתו בבבל – בראשית צעדיו של כורש כדמות בינלאומית, אחרי שגבר על מלך מדי (550 לפה"ס) ועל מלך לוד (547 לפה"ס).

אותה שעה יושב, עדיין, נבואיד, מלך בבל האחרון, בתימא שבערב. לכן אין נבואותיו הראשונות של נביאנו (פרקים מ'-מ"ד, 23) מציינות במפורש את שמו של כורש – כמי שאליו נתכוונו הנבואות 'הראשונות' (ישעיה י"ג-י"ד, 23-1; כ"א, 10-1; ירמיהו נ"ג-א) – בתפקיד גואלם של ישראל בעקבות מפלת בבל.

לא-כן נבואותיו האחרות בבבל (פרקים מ"ד, 24 - מ"ח, 22), כשצפויה נפילת העיר בבל ביד כורש (בתמיכת כהני מרדוך); בנבואות אלה שמו של כורש-מפורש.

מתוכן נבואותיו בבבל (פרקים מ'-מ"ח) ניתן ללמוד, מנקודת המבט הנבואית, על-שום-מה כה דלה הייתה העלייה הראשונה בראשות ששבצר (538 לפה"ס). מתברר, כי הנביא נתקשה לעורר את 'הַחֲרָשִׁים' ואת 'הַעֹרִים' (הטובים שבעם – המפקפקים) להאמין, כי כורש הוא שליח-ד' לגאול את ישראל.

משולם הנביא הזקן, עלה – כמסתבר, עם העולים הראשונים. קובץ נבואותיו השני (פרקים מ"ט-ס"ו) נותן לנו תמונה – מנקודת המבט הנבואית – של מאבק שבי-ציון, החל מהעלייה הראשונה, עם 'הַצְרִים' (עמי-הארצות) והנוטים אחריהם ('הפרו-שומרונים') מקרב העולים החדשים. מכאן – פשר נבואותיו: עידוד העלייה ('הענייה' 'העקרה') ע"י חזון של התרחבות טריטוריאלית (משתגיע עלייה מסיבית נוספת מבבל). אותה שעה ינקום ד' ב'מציקים' ליהודה.

מנבואותיו האחרונות (פרקים ס'-ס"ו) – מסתבר, כי הנביא הזקן לא זכה לראות בהתגשמות נבואתו (עליית זרובבל ושוע בשנת 531 לפה"ס – כבר בימי כורש); כל שכן שלא ראה בבנין הבית (516 לפה"ס בימי דריוש).

2. הפן ההיסטורי

במחקר מקובל לראות את "גלות יהויכין" – גלות השכבה השלטת והמנהיגה של יהודה בירושלים (בשנת 597 לפה"ס) – כיוצרת הבסיס להתהוות האוטונומיה היהודית בבבל. הנהגה זו, בעידוד הנביאים (ירמיהו ויחזקאל), יצרה כלים חברתיים ותרבותיים (התכנסות ב"מקדש מעט", כינוס ספרי – "המקרא"), אשר הביאו לקליטה לאומית-דתית של המוני הגולים, שהגיעו בבבלה עם "גלות צדקיה" (586 לפה"ס). כך הפך ספר התורה – על האידאות והנורמות המחייבות שבו – לגורם, המעצב את אורח חייהם הייחודי של הגולים, ואילו הדרכתם וביקורתם של הנביאים ותלמידיהם – כמו התקוות לשיבת-ציון שנטעו בקרבם – חיזקו את ידי הגולים, לבל ייטמעו בקרב שכניהם.

זאת-ועוד: כשהתמוטטה ממלכת בבל לפתע – פתאום, נטו חלק מן הגולים להאמין במשיחיות כורש, מלך פרס, ומיעוט אידאליסטי נענה לקריאתו לשוב לציון ולכונן את בית המקדש (538 לפה"ס).

העלייה הראשונה (בעקבות הצהרת כורש) בראשות ששבצר, מצאצאי יהויכין, מלך יהודה, ביקשה לקומם את המקדש – ולא הצליחה בשל הפרעות "עמי הארצות". לאחר שדחו בני העלייה השנייה (כבר באחרית מלכות כורש), בראשות זרובבל (אף הוא מצאצאי יהויכין) וישוע (הכהן הגדול מבית צדוק) את בקשת השותפות של "צרי יהודה ובנימין", הם נאלצו להפסיק את הבנייה בשל שטנת 'השומרונים'. המקדש הושלם ונבנה רק בימי דריוש (515 לפה"ס) – בהשתתפות שבי-ציון וחלק מן הנותרים בארץ: "וכל הנבדל מִטְמֵאָת גויי-הארץ (עזרא ו', 21)".

ידיעותינו על קורות שיבת-ציון עד לעלית עזרא ונחמיה (ימי דריוש, חשירש וארתחשסתא) – חלקיות. ברור, כי הנהגת בית-דוד 'נעלמת', ואילו צאצאי בית-צדוק, ככהנים גדולים, תופסים את מקומם בראש האומה. הנהגה חדשה זו הולכת ומתקרבת אל ההנהגה של "עמי-הארצות" – עד כדי נישואי-תערובת. סביר להניח, כי לקראת סוף ימי חשירש (= כסרכסס), לאחר שחומת ירושלים נפרצה בכוח – נתונה הנהגה זו להשפעת הנהגת "עמי הארצות", ואולי אף לחסותה.

עליית עזרא הכהן הסופר מבבל (458 לפה"ס) – כשבידו הסמכות להשליט את "דת אלהך" באמצעות מערכת משפטית באישור המלכות הפרסית – ביקשה לתקן מצב דברים זה. המשימה שנטל על עצמו, לא באה לכלל הגשמה, אלא רק בשעה שעלה נחמיה (432 לפה"ס) כפחה, כשבידו כוח פרסי צבאי. ההתנגשות עם 'השומרונים' ותומכיהם הייתה בלתי-נמנעת. בסופו של מאבק, חומת ירושלים נשלמה ונחנכה. שבי-ציון, ב"אמנה", נתחייבו להיבדל מ"עמי הארצות", וקיבלו על עצמם לחיות על-פי התורה ו"מדרשה". נחמיה מטהר את ירושלים מן ההנהגה הפרו-שומרנית וממנה את עזרא – ולאחר מכן את יוחנן בן אלישיב, נאמנו – ככהן גדול. את מנשה בן יודע בן אלישיב, "חתן לסנבלט החרני", מבריח נחמיה מעליו, והוא כהן מ"בית צדוק", משמש, כמסתבר, כהן-גדול במקדש, הנבנה למענו על הר גריזים.

מכאן ואילך נפרדות דרכי שני העמים. האיבה ביניהם נמשכת לסירוגין במשך כל ימי הבית השני.

3. הפן הספרותי-הצורני

תיחום היחידה-הנבואית בחטיבת הפרקים מ-ס"ו היא בעייתית:

בשונה מחלקו הראשון של ספר ישעיה – אין בחטיבה השנייה סימנים מובהקים לציון פתיחת נבואה או סיומה. היחידות הנבואיות – הפסקאות הקצרות והארוכות – נמשכות זו אל זו על דרך השרשור, בהקשר אסוציאטיבי גלוי או נסתר. הסכמת החוקרים על דבר גבולותיהן של היחידות הנבואיות – מזערית. כל חוקר – ועקרונותיו, כל חוקר – והצעותיו, וכמובן, כל אחד מסתמך על הנחותיו המוקדמות על רקע הנבואה ועל תוכנה.

בלימודנו ננסה לאמץ קריטריון, שהוא בעיקרון – צורני, אף שיש לו קשר בלתי מחייב לגופה של הנבואה.

נראה לנו, כי התמונה של הימצאות גולי-יהודה באופוריה עקב עליית כורש – עשויה לבאר את המסירה האינטנסיבית של השליחות הנבואית – על החזרתיות המגוונת ועל דרך השרשור דווקא. תופעה זו מכבידה מאד על החלוקה ליחידות נבואיות נפרדות.

אולם דווקא בשל אופין הרטורי של הנבואות (כדרך הצעתן לפני הקהל המאזין) – אפשר להבחין בסיום מרבית הנאומים במעין 'מזמור-שיר' עז – ביטוי ומפליג בדימוי-בן חרוז אחד

או יותר, שמהווה אקורד חזק בגמר המשא הנבואי. פעמים הוא קשור לעיקר הנאום הנבואי, ופעמים הנו כללי ביותר.

'תמרור' משוער זה – "מזמור שיר" בסיום הנאום – מעוגן בהצעת החלוקה ליחידות נבואיות של המגילה האנונימית (ישעיהו מ'ס"ו) – כדלקמן:

	קבצי-הנבואות ויחידות-הנבואה	3.2
	חלק ראשון: הנבואות בבבל –	4.0
מ'מ"ח.		
מ', 1-מ"א, 20	א. נבואות 'ההקדשה' –	4.1
5-3, מ' (המזמור-המסיים)	1. (היחידה-הנבואית) מ', 5-1	4.1.1
11-9 (המזמור-המסיים)	2. (היחידה-הנבואית) 11-6	4.1.2
31-28 (המזמור-המסיים)	3. (היחידה-הנבואית) 31-12	4.1.3
20-17, מ"א (המזמור-המסיים)	4. (היחידה-הנבואית) מ"א, 20-1	4.1.4
	ב. הנבואות לפני עליית כורש על בבל – מ"א, 21-מ"ד, 23.	4.2
13-10, מ"ב (המזמור המסיים)	5. (היחידה-הנבואית) מ"א, 21-מ"ב, 17	4.2.1
8-5, מ"ג (המזמור המסיים)	6. (היחידה-הנבואית) מ"ב, 18-מ"ג, 8	4.2.2
5-3, מ"ד (המזמור המסיים)	7. (היחידה-הנבואית) מ"ג, 9-מ"ד, 5	4.2.3
23, מ"ד (המזמור המסיים)	8. (היחידה-הנבואית) מ"ד, 23-6	4.2.4
	ג. הנבואות סמוך לפילת בבל – מ"ד, 24-מ"ח, 22.	4.3
8, מ"ה (המזמור המסיים)	9. (היחידה-הנבואית) מ"ד, 24-מ"ה, 8	4.3.1
25-22, מ"ה (המזמור המסיים)	10. (היחידה-הנבואית) מ"ה, 9-25	4.3.2
11-8, מ"ו (המזמור המסיים)	11. (היחידה-הנבואית) מ"ו, 1-11	4.3.3
	12. (היחידה-הנבואית) מ"ו, 12-מ"ז, 15 (קינה)	4.3.4
22-17, מ"ח (המזמור המסיים)	13. (היחידה-הנבואית) מ"ח, 1-22	4.3.5
	חלק שני: הנבואות ביהודה –	4.00
מ"ט-ס"ו.		
	א. נבואות העידוד עם האכזבה מן העלייה לציון – מ"ט, 1-נ"ב, 12.	4.4
13-12, מ"ט (המזמור-המסיים)	1. (היחידה-הנבואית) מ"ט, 1-13	4.4.1
3-2, נ' (המזמור-המסיים)	2. (היחידה-הנבואית) מ"ט, 14-נ', 3	4.4.2
(קובץ מזמורים)	3. (היחידה-הנבואית) נ', 4-נ"ב, 12	4.4.3

ב.	נבואות העידוד לעבדי-ד' שבנחלת יהודה – נ"ב, 13-נ"ו, 8.	4.5
4.5.1	4. היחידה-הנבואית) נ"ב, 13-נ"ג, 12 (מזמור)	
4.5.2	5. היחידה-הנבואית) נ"ד, 10-10 (המזמור-המסיים) נ"ד, 9-10	
4.5.3	6. היחידה-הנבואית) נ"ד, 11-17 (מזמור)	
4.5.4	7. היחידה-הנבואית) נ"ה, 13-13 (מזמור)	
4.5.5	8. היחידה-הנבואית) נ"ו, 1-8 " נ"ו, 8	
ג.	הנבואות נגד "צרי יהודה ובנימין" – נ"ו, 9-נ"ט, 21.	4.6
4.6.1	9. היחידה-הנבואית) נ"ו, 9-נ"ז, 2 (קינה)	
4.6.2	10. היחידה-הנבואית) נ"ז, 3-20 (המזמור-המסיים) נ"ז, 15-20	
4.6.3	11. היחידה-הנבואית) נ"ח, 1-14 (המזמור-המסיים) נ"ח, 14	
4.6.4	12. היחידה-הנבואית) נ"ט, 1-21 (המזמור-המסיים) נ"ט, 20-21	
ד.	נבואות העידוד והנקמה – ס', 1-ס"ו, 24.	4.7
4.7.1	13. היחידה-הנבואית) ס', 1-22 (המזמור-המסיים) ס', 21-22	
4.7.2	14. היחידה-הנבואית) ס"א, 1-ס"ב, 12 (המזמור-המסיים) ס"ב, 10-12	
4.7.3	15. היחידה-הנבואית) ס"ג, 1-6 (מזמור)	
4.7.4	16. היחידה-הנבואית) ס"ג, 7-ס"ד, 11 (מזמור)	
4.7.5	17. היחידה-הנבואית) ס"ה, 1-25 (מזמור)	
4.7.6	18. היחידה-הנבואית) ס"ו, 1-24 (מזמור)	

בטרם נציע את הפן הפרשני לחלק הראשון של המגילה בלבד (פרקים מ'-מ"ח), נציג את היעדים בלימוד המגילה כולה:

היעדים בלימוד מגילת ישעיה מ'-ס"ו

1. נלמד להכיר את סגנונו המיוחד של הנביא – נביא נואם לפני קהל מגיב, ולא נביא סופר, השולח את נבואותיו.
2. נתמודד עם הבעיה של חלוקת המגילה ליחידות נבואיות – באין ציונים מובהקים לפתיחת הנבואה ולסיומה.
3. ננסה להבחין בחטיבות נבואיות על-פי התוכן האקטואלי של המשא הנבואי.
4. נגלה את התופעה של מסירה אינטנסיבית ומעגלית חוזרת של נושאי-הנבואה, וננסה לברר את משמעותה.

5. נכריע בשאלה, היכן ניבא הנביא : בבבל (בלבד) או בבבל ולאחר-מכן ביהודה או ביהודה (בלבד)?
6. נפתור את השאלה, מאימתי ועד אימתי נמשכה פעולת הנביא : לפני כיבוש בבל או לאחר כיבושה, עד לפני בניין המקדש או לאחר-מכן?
7. נעמוד על משמעות הנבואות "הראשונות" ו"החדשות" בפי הנביא (מ"א, 28).
8. נכיר את תפיסתו המיוחדת של הנביא על אודות "אלהי עולם".
9. נתוודע לשימוש הפולמוסי של הנביא בסצנת "המשפט".
10. נבחין, על-פי התוכן הנבואי, בין עבד-ד'='כורש ; עבד-ד'='הנביא ; עבד-ד'='ישראל (העם כולו או חלקים נבחרים מתוכו).
11. נלמד, כיצד מתמודד הנביא עם עמדת "הַחֲרָשִׁים וְהַעֲוָרִים" בבבל, המתקשים לקבל את בשורת הגאולה ע"י כורש.
12. נעמוד על תמונת המציאות הקשה של שיבת-ציון הראשונה – מתוך דברי העידוד המפליגים של הנביא.
13. ננסה להשיב על השאלה : מי הם "בני עֲנָה, זרע מְנַאֵף וְתִזְנָה" – שבי-ציון או עמי-הארצות (השומרונים או הפרו-שומרונים)?
14. נלמד להכיר את עמדת "החרדים אל דברו (של ד' – ס"ו, 3)" – לעומת "אחיכם מנדיכס" (שם, שם) – הפרו-שומרונים, – בנושא בניין החברה היהודית הייחודית בציון.

4. הפן הפרשני

הפרשנות דלהלן לא תעסוק במתן משמעות למילים 'קשות' – לצורך הבנת 'פשוטו' של מקרא. לשם כך ניתן להיעזר בפרשנות המסורתית ובפרשנות החדשה – כמובא ברשימה הביבליוגרפית בסוף ההצעה.

דרכנו הפרשנית מבקשת להציע דרך קריאה שוטפת ומובנת של הכתוב – המובא באות **בולטת**, ואילו הביאורים, הבאים להשלים את הפער בכתוב, מובאים באות רגילה ובסוגריים.

העיונים הקצרים, המובאים בסמוך לכתובים המתפרשים, מובילים את הלומד לעמוד על טעם הקריאה הפרשנית המוצעת.

4.0 חלק ראשון: הנבואות בבבל [מ', 1- מ"ח, 22]

4.1 נבואות ההקדשה [מ', 1- מ"א, 20]

בשם 'נבואות ההקדשה' אנו קוראים ליחידות הנבואיות, המציגות את הרעיונות הנבואיים, שנשא הנביא – עם קבלת השליחות האלוהית:
קול אמר קרא! ואמר: מה אקרא? (מ', 6) – כמבואר להלן.

4.1.1 [מ', 1-5] הקולות הקוראים

כי מלאה צבאה (כפי שקבע ירמיהו כ"ט, 10) ... כי פי ד' דבר.

4.1.1.1. לפני קריאת היחידה הנבואית הקצרה מ', 1-5 עיין בירמיהו כ"ה, 8-14; כ"ט, 1-15 (וכן דהיי"ב ל"ו, 20-21):

מהו המועד, שקבע ירמיהו לריצוי עוון העם?

בעת דריכת כוכבו של כורש (לערך 550 לפה"ס כמשוער לעיל), עדיין לא מלאו שבעים שנה לפקודת בבל ולשיבת העם לארצו – כנבואת ירמיהו.

משום כך, נכון להניח, כי דווקא ה"רבים" – השכבה המנהיגה, הנשמעת להנהגה הנבואית בבבל, היו "חֲרָשִׁים" ו"עֹרִים" ביחס לאירועים המתחוללים ב"צפון" – אף הם כנבואת ירמיהו.

4.1.1.2 על משנה הוראה של "הרבים" כשכבה מנהיגה בישראל – ראה ירמיהו נ', 28-29;

וראה להלן נ"ב, 4; נ"ג, 11-12. השווה דניאל י"א, 39; י"ב, 3, 4, 10.

על "החֲרָשִׁים" ו"העֹרִים" בבבל – ראה להלן מ"ב, 18-19.

היחידה הנבואית הראשונה (מ', 1-5) אמורה אפוא לשקף את תחושתם של "הרבים" – למשמע משק כנפי ההיסטוריה. הקול האלוהי שהם קולטים נשמע רך ועדין, מרגיע ומתפייס:

נחמו נחמו עמי – יאמר אלהיכם. אמירה מלטפת של אוהב: "עמי" (בכינוי) בניגוד לצירוף: "העם הזה".

4.1.1.3 ראה להלן "עמי בחירי" מ"ג, 20; מ"ז, 6; נ"א, 4, 16; נ"ב, 4-6; (נ"ג, 8); נ"ז, 14; ס"ג, 8; ס"ה, 22.

וראה לעיל "העם הזה" ו', 9-10; וראה חגי א', 2; ב', 14.

והשווה משחק המלים ב"עמדך" – "העם הזה" – "לעמו" (שמות ל"ב, 7-14).

דברו על לב ירושלם וקראו אליה.

על "הרבים" מוטלת המשימה לשכנע את "החֲרָשִׁים" ואת "הַעֲרִים":

כי (אכן) **מלאה צבאה** – מועד הזמן שקבע ירמיהו (כ"ט, 10): **שבעים שנה**.

כי (אכן) **נרצה עונה** – כקביעת ירמיהו (נ', 20): **כי אסלח לאשר אשאיר**.

כי (אכן) **לקחה מיד ד' כפלים בכל חטאתיה**,

ומשום כך הקדים אלהים לפקוד את גלות ירושלים.

4.1.1.4 **כי** לחיזוק: אכן, מילת הצעה לעניין. ראה ישעיהו ב', 6; י"ד, 1; ועוד במקרא. עיין יהודה גור, **מלון עברי**, ערך **כי**. וראה עמוס חכם, על-אתר. וע' ד' ילין (תשמ"ג). "כ"י" בהוראת "אכן" בספר ישעיהו עמ' 62-63.

הקול האלוהי המפייס, המבשר, הולך ומתגבר: הצליל **כי** חוזר ונשנה; והוא מתעצם במילת המפתח **כפלים** (**בכל חטאתיה**).

היחידה הנבואית מסתיימת ב"קול קורא" המפרש, בלשון מפליגה, את הבשורה המשתמעת מן הגילוי האלוהי אל 'הרבים':

קול קורא: במדבר – פנו דרך ד'! – דרך לגאולים מבבל.

ישרו בערבה מסלה לאלהינו!

4.1.1.5 השווה לעיל פרק ל"ה בייחוד בפסוקים 1, 3, 4, 8, 10.

הקול האלהי מעודד את הגולים לקראת המסע הקשה במדבר שבין בבל ובין ארץ ישראל – כאומר: אל תיראו!

כל גיא ינשא, וכל הר וגבעה ישפלו,

והיה העקב – למישור, והרכסים – לבקעה!

הקול האלוהי מאזכר את דרך הגאולים ממצרים במדבר: "על פי ד' יסעו בני ישראל, ועל פי ד' יחנו" (במדבר ט', 18 ואילך) – כבוד-ד', המתגלה בענן, פורץ להם דרך:

ונגלה כבוד ד' – (בענן);

וראו כל בשר יחדו, כי (אכן) פי ד' דבר!

'דבר' במשמעות של גילוי-אלהי – כדברי הכתוב: "ויהי ביום ד ב ר ד' אל משה בארץ מצרים" (שמות ו', 28).

4.1.1.6 השווה הושע א', 2; ירמיהו ה', 13.

רוצה לומר: הכל יראו בעליל, כי "כבוד ד'", המפנה את "דרך ד'" לגולים על-פי ד', נתגלה.

ב'שיר מזמורי זה להתגלות "כבוד ד'" בקרוב (פסוקים 3-5) – מסתיימת היחידה הנבואית הראשונה – כדרך שתסתיימנה ב'מזמור' גם היחידות הנבואיות הבאות.

4.1.2 [מ', 6-11] **הקול המבשר**

ודבר אלהינו יקום לעולם... אל תיראי! אמרי לערי יהודה: הנה אלהיכם!

ביחידה הנבואית החדשה שומע הנביא קול אלוהי, המופנה, הפעם, אליו אישית:

קול אמר: קרא! ואמר: מה אקרא?

4.1.2.1 על-פי תרגום השבעים: **ואמר** ונוסח מגילת ישעיהו א' – גורס: **ואמרה**. לפי שני הנוסחים, הפועל אמ"ר מיוחס לנביא. לפי נוה"מ הוא מיוחס למישהו אלמוני, קול אחר.

השווה הקדשת ישעיהו ו', 3, 5, 8, 11: **ואמר ... ואמר ... ואמר הנני שלחני ... ואמר ...**

בשאלת הנביא **וְאָמַר**: **מה אקרא?** יש משום קבלת השליחות (בדומה לְאָמֹר בהקדשת ישעיהו בן אמוץ).

4.1.2.2 ראה ישעיהו ו', 8: ואשמע את קול אד-ני אִמַר: את מי אשלח, ומי ילך לנו? **וְאָמַר**: הנני שלחני.

בעקבותיה בא המסר הנבואי: אמנם העם בגלותו נתייאש מגאולה, אך דבר האלהים (ירמיהו נ"ג"א) עומד להתקיים בקרוב.

כל הבשר – חציר, וכל חסדו – כציץ השדה! יבש חציר, נבל ציץ, כי רוח ד' נשבה בו – המשל!

והנמשל: **אכן חציר העם!** – יבש ללא עתיד.

ברם אף שבדרך הטבע: **יבש חציר, נבל ציץ**, הרי לעומת זאת, אפשר: **ודבר אלהינו יקום לעולם.**

הנביא מתרגש מן האפשרות, **שדבר אלהינו** – הנבואות "הראשונות" (מ"ב, 9) על עליית הגוי מצפון וגאולת ישראל (ירמיהו נ"ג"א) – עומד להתגשם.

ראה ביטויים דומים אצל שני הנביאים בעיון 4.1.3.1 להלן.

בסערת נפשו – בשיר-מוזמור עז-בטוי – שומע כבר הנביא את 'הקול המבשר', המבקש לעודד את 'החֲרָשִׁים' ואת 'הַעֲוִרִים', לבל יראו מפני האירועים המתרחשים לעיניהם (עליית כורש).

על הר גבה עלי לך, מבשרת ציון!

הרימי בכח קולך, מבשרת ירושלם! למען ישמעוך 'החֲרָשִׁים'.

אמרי לערי יהודה: הנה אלהיכם! – אל תיראי!

אירועים חדשים עומדים להתחולל:

'כבוד ד' עומד להתגלות בשני פנים:

מצד אחד: **הנה אד-ני ד' (אלקים) בחזק יבוא, וזָרְעוּ מְשָׁלָה לו; הנה שכרו – אתו, ופִּעֲלָתוּ – לפניו** – בזיקה לאומות העולם.

אולם אותה זרוע, מצד שני, ביחס לעמו: **פְּרָעָה עֲדָרוּ יַרְעָה, בזרעו יקבץ טלאים, ובחיקו ישא, עלות ינהל.**

4.1.2.3 השווה לדברי משה הרועה המנהיג את העם במדבר (במדבר י"א, 12).

אם "אלהיכם" מנהל את האירועים ההיסטוריים, אין לגולים ממה לירוא. אדרבא, מן הקונסטלציה הפוליטית החדשה בוא תבוא להם התשועה.

4.1.3 [מ', 12-31] התמיהה הגדולה

למה תאמר יעקב: נסתרה דרכי מד' ... הלוא ידעת, אם לא שמעת: אלהי עולם ד'...

'הַחֲרָשִׁים' לא שמעו לדברי הבשורה של הנביא, וְהַעֲרִים' לא ראו במאורעות את האינטרפרטציה, שנתן להם הנביא על-יסוד הנבואות "הראשונות" (ירמיהו נ"ג-א). מכאן – דברי הפולמוס ביחידה הנבואית הבאה.

4.1.3.1 מצא בנבואה שלפנינו התייחסות ישירה (ביטויים דומים) לנבואות ירמיהו נ"ג-א.

מי מדד בשַׁעֲלוּ מִים, וְשָׁמִים בִּזְרֵת (מי) תִּבְּן?

ו(מי) **כָּל בְּשָׁלֵשׁ עֶפְרַיִם הָאָרֶץ** ו(מי) **שָׁקֵל בְּפָלֶס הַרִים, וּגְבֻעוֹת – בְּמַאֲזָנִים?**

מי תכן את רוח ד', ואיש עצתו (מי) יודיענו? (כיצד לנהל את ההיסטוריה?

ו(מי) **ילמדהו דעת, ודרך תבונות (מי) יודיענו?**

השאלות רטוריות. המענה – ברור: אין בורא עולם מבלעדי אלהים, ואין פועל בהיסטוריה מלבד ד' – כמבואר בהמשך: **הנותן רוזנים לְאֵין, שְׁפָטִי-אָרֶץ – פְּתִיחוּ עֵשָׂה (מ', 23).**

4.1.3.2 התייחסות הנביא לכורש כבר בנבואה זו – ניכרת מן הביטויים המצויים כאן ובנבואות הבאות, הרומזות או המאזכרות את כורש כגון: מ"א, 2; מ"ב, 1; מ"ה, 12-13; מ"ו, 10-11.

זאת-ועוד: אין לדמות את אלהים לאלילי בבל או לאיצטגניניה. מה כוחם ומה יכולתם לעומתו?

הן גוים – כמר מדלי, וכשחק מאזנים נחשבו!

הן איים כדק יטול!

ולבנון (הן) אין די בער, וְחִיתוּ (הן) אין די עולה!

(הן) כל הגוים – כאין נגדו! (הן) מאפס ותהו נחשבו לו!

המסקנה:

ואל מי תדמיון אל, ומה דמות תערכו לו?!

ה) (אם אל) פסל נסך חרש וְצָרַף בְּזָהָב יִרְקַעְנוּ, וְרִתְּקוֹת כֶּסֶף צוּרִף?!

4.1.3.3 על הלעג לאלילות (והצעה פרשנית מעניינת ל"המסכן" (שבראש הנבואה הסמוכה) – ראה אנציקלופדיה עולם התנ"ך, ישעיה, עמ' 128-129.

המסכן תרומה עץ לא ירקב יבחר,

חרש חכם יבקש לו – להכין פסל לא ימוט!

לא ייתכן, שזו דעתכם:

הלוא תדעו, הלוא תשמעו, הלוא הגד מראש לכם!

הלוא הבינותם (מי הוא שהניח) מוסדות הארץ?

(מי הוא) הישב על חוג הארץ, וישביה – כחגבים?

(מי הוא) הנוטה כדק שמים, וימתחם כאהל לשבת?

(מי הוא) הנותן רוזנים – לאין, שפטי ארץ – כתהו עשה?

מיהו האל, אשר כל הגוים כאין נגדו, מאפס ותהו נחשבו לו (לעיל 17)?

האל המסוגל לעקור שליטים (כמלך בבל) ממקומם – כאילו:

אף בל נטעו, אף בל זרעו, אף בל שרש בארץ גזעם;

כאשר וגם (אכן) נשף בהם (רוח-ד') – ויבשו; וסערה – כקש תשאם?

מכאן:

ואל מי תדמיוני ואשוח – יאמר קדוש.

אדרבא: שאו מרום עיניכם, וראו מי ברא אלה?

(מי הוא) המוציא במספר צבאם?

(מי הוא אשר) לכלם בשם יקרא[ם]?

4.1.3.4 שים לב: העברנו את המי"ם מן המילה הסמוכה "מרב אוניס". וכך נותר תואר

האל בסמוך: רב אוניס ואמיץ כוח.

התשובה על כל השאלות הרטוריות – אחת:

אלהים! – רב אוניס ואמיץ כח!

איש (רב עצמה) – לא נעדר (כל-יכולת – לא בטבע ולא בהיסטוריה)!

לאחר הקדמה ארוכה זו תמה הנביא ושואל:

(למה) למה תאמר יעקב, ותדבר ישראל:

נסתרה דרכי מד' – כביכול, מסתיר פניו ממני ומאלהי משפטי יעבור!! מתעלם מחובתו כלפי.

4.1.3.5 התוודע נא למוטיב "בסתר" להלן מ"ה, 19; מ"ח, 6.

לא בסתר דברתי – יאמר אלהים. אדרבא, מראש הודעתי את מה שיקרה, אך הדברים נסתרים ובלתי מובנים ליעורים, הנתפסים לחולשה וליראה מפני האירועים המפתיעים, כביכול.

מכאן – דברי העידוד של הנביא, אשר ב'שיר-המזמור' לסיום הנבואה, חוזר ואומר:

הלוא ידעת, אם לא שמעת – אלהי עולם ד'!

בורא קצות הארץ!

4.1.3.6 למשמעות הביטוי 'קצות הארץ' – עיין בסמוך מ"א, 5, 9.

לא ייעף ולא ייגע – אין חקר לתבונתו (של שר ההיסטוריה)!

"ובתבונתו" (ירמיהו נ"א, 15 ואילך) – בניגוד לאפסות הפסלים – הודיע "מראש" על גאולת ישראל – בעקבות עליית "הגוי מצפון" (כורש).

הנביא חש, כי זוהי נקודת התורפה של הגולים: חולשת אמונתם – עייפותם. הנביא מודה באפשרות של עייפות גם אצל צעירים, והוא מעודדם:

ויעפו נערים ויגעו, ובחורים כשול יכשלו, ברם –

וקוז ד' יחליפו כח, יעלו אבר כנשרים!

ירוצו ולא ייגעו; ילכו – ולא ייעפו! ב'דרך ד' לציון – אחר 'כבוד-ד'!

4.1.4 [מ"א, 1-20] **התשועה הגדולה**

אל תיראי, תולעת יעקב – אני עזרתיך . . . וגואלך קדוש ישראל.

היחידה הנבואית הקודמת ערוכה הייתה כמעין דיון – משפט – של אלהים עם עמו ('היעורים' 'והחרישים'). השאלות החוזרות ונשנות: **מי ברא? מי תכן?** – מסתיימות בשאלה: **למה ...**

נסתרה דרכי מד', ומאלהי – משפטי יעבור?

היחידה הנבואית הסמוכה פותחת, במפורש, ב'משפט' עם העמים; ומנוסחת אף היא בשאלות:

מי העיר? ומי פעל?

יחידה זו משלימה את משמעות נבואות ההקדשה – בהציגה (אם גם לא במפורש) את כורש כמושיע ישראל, ולאור ראיית דברים זו – שבה ומחזקת את ידי ישראל, העם הנבחר, להאמין בגאולה הקרובה לבוא.

החרישו אלי, איים, ולאמים יחליפו כח.

4.1.4.1 השווה לעיל מ', 31 ותמצא קישור על-דרך 'השרשור'.

יגשו אז ידברו, יחזו למשפט נקרבה.

4.1.4.2 השווה להלן מ"א, 21-23 ותראה כיצד **ריב=דין=משפט**.

הנביא מבקש לברר: הנמצא מישהו באומות העולם, אשר הגיד מראש את אשר תקרינה.

הראשונות מה הנה – כדרך שהגיד הנביא ירמיהו (נ', 9): "כי הנה אני מעיר ומעלה על בבל קהל גוים גדלים מארץ צפון; (נ"א, 1) העיר ד' את רוח מלכי מדי, כי על בבל מזמתו להשחיתה וגו'".

4.1.4.3 וראה לשון דומה בפתיחת ספר עזרא א', 1. והשווה לשון הנבואה בישיעה י"ג, 17.

מי העיר ממזרח – את כורש מלך פרס?

צדק יקראהו לרגלו – יעניק לו ניצחון.

(מי) **יתן לפניו גוים, ומלכים ירד?** – שלוט ישלוט בהם.

(מי) **יתן כעפר – חרבו, כקש נדף – קשתו?**

ברם לאחר הניצחון:

ירדפם – בדרך קשה, אבל – **יעבור [ב]שלום,**

ארח ברגליו לא יבוא – (= אף בדרך, שלא עבר בה מעולם).

מי פעל ועשה? – לא אחר מאשר **קרא הדרות מראש!**

אני ד' ראשון היודע מלכתחילה ("לאחור") את שיקרה בעתיד

("הבאות");

ואת אחרנים – ועם שיקרה לאחר-מכן – **אני הוא!**

4.1.4.4 למשמעות אחרונים = לאחר-מכן, ראה בראשית ל"ג, 2; קהלת א', 11 ועוד.

עליית כורש עוררה חרדה אצל העמים וגם אצל ישראל. בגלל יראתם פונים הראשונים לעזרת אליליהם, ואילו ישראל נקרא על-ידי הנביא להירגע: אל תירא!

ראו איים וייראו, קצות הארץ יחרדו, קרבו ויִאֲתִיוּן.
איש את רעהו יעזרו, ולאחיו יאמר: חזק.

ויחזק חרש את צֶרֶף, מחליק פטיש את הוֹלֵם פעם,
אִמַר לדבק: טוב הוא, ויחזקהו במסמרים, לא ימוט.

4.1.4.5 השווה את נימת האירוניה כאן לאמור לעיל מ'19-20.

ובניגוד להתנהגות 'עמי הארץ' (ו' הניגוד):

ואתה, ישראל עבדי, יעקב, אשר בחרתיך, זרע אברהם,
אֶהְיֶה.

4.1.4.6 השווה להלן מ"ד, 1 – ישראל העם הנבחר.

אשר החזקתיך מקצות הארץ, ומאציליה – קראתיך,
וְאִמַר לך: עבדי אתה, בחרתיך – ולא מאסתיך.

– לפיכך: אל תירא, כי עמך אני! אל תשתע – אל תפחד – כי אני אלהיך!

אמצתיך, אף עזרתיך, אף תמכתיך בימין צדקי. –

בניגוד לאויביך:

הן יבשו ויכלמו כל הַנְּחָרִים (= המתכעסים) בך, יהיו כאין ויאבדו אנשי ריבך.

תבקשם ולא תמצאם אנשי מַצְתָךְ (=ריבך), יהיו כאין וכאפס אנשי מלחמתך.

הנביא שב ומדגיש את העזרה האלהית לקהילת הגולים הקטנה ("תולעת יעקב"):

כי אני ד' אלהיך מחזיק ימינך,

האמר לך: אל תירא! אני עזרתיך!

אל תיראי, תולעת יעקב, מְתֵי יִשְׂרָאֵל!

אני עזרתיך, נאם ד', וגאלך – קדוש ישראל!

הנה שמתוך למורג חרוץ חדש בעל פיפיות,

תדוש הרים וְתִדְק, וגבעות – כְּמַץ תִּשִּׁים.

תזרם – ורוח תשאם, וסערה תפיץ אֲתָם;

ואתה תגיל בד', בקדוש ישראל תתהלל.

הדימוי המפליג למורג חרוץ חדש קשור עניינית לגופה של הנבואה, המאמצת את

ידי הגולים, אך אפשר, שהובא כימזמור-שירי לשם ציון סיומה של הנבואה.

המזמור, המסיים את קובץ כל נבואות ההקדשה (17-20), שב ומפליג בתיאור השיבה לציון:

העניינים והאביונים מבקשים מים – ואין, לשונם – בצמא נְשֶׁתָהּ (= יבשה).

אני ד' אענם, אלהי ישראל ל א אעזבם !

אפתח על שפיים נהרות, ובתוך בקעות – מעינות;

אשים מדבר לאגם-מים, וארץ ציה – למוצאי מים.

אתן במדבר ארז, שטה והדס ועץ שמן.

אשים בערבה ברוש, תדהר ותאשור יחדו.

למען יראו ('העֹרִים') וידעו ('החֹרְשִׁים') וישימו (לב – הש' מ"א, 22) וישכילו יחדו,

כי יד ד' עשתה זאת ('העיר ממזרח צדק'), וקדוש ישראל בראה !

4.1.4.7 לעניין משמעות השימוש החוזר של הפועל יד"ע, ראה לעיל מ', 28, 21; ולהלן מ"א, 26, 23, 22.

לעניין "העֹרִים" ראה להלן מ"ב, 7, 16, 18.

4.1.4.8 מצא את לשון ההפלה המשותפת למזמורי הסיום של הנבואות – כמוצע בטבלה 3.2 – קובצי-הנבואות ויחידות-הנבואה: מ', 9-11; מ"א, 20-17; מ"ב, 10-13; מ"ג, 5-8; מ"ד, 3-5; מ"ד, 23.

4.2 הנבואות לפני עליית כורש על בבל [מ"א, 21-מ"ד, 23]

גולי יהודה וירושלים נתפסים לחרדה בשל עלייתו המפתיעה של כורש.

הנביא מרגיע: האירועים אינם אלא הגשמת נבואות ישעיהו וירמיהו, ולפיכך, בקרוב ייקרא דרור לגולים לשוב אל ציון. ה"רַבִּים" אינם נכונים לראות את הדברים, כשם שהנביא מציגם, והם מתעלמים מניסיונות השכנוע שלו.

לפיכך, נאלץ הנביא לחזור על דברים, שכבר נשא בינבואות ההקדשה, גם בקובץ הנבואות הנוכחי (מ"א, 21-מ"ד, 23); ובאינטנסיביות רבה.

4.2.1 [מ"א, 21-מ"ב, 17] עבד-ד' (כורש) מושיע ישראל – הגואל המיוחל

הראשונות הנה באו, וחדשות אני מגיד; בטרם תצמחנה אשמיע אתכם.

פתיחת היחידה הנבואית הנוכחית (מ"א, 21-23) – כפתיחת הנבואה הקודמת (מ"א, 1) –
 וכפתיחת הנבואה השביעית (מ"ג, 9) – נזקקת, מבחינה רטורית, לדימוי "המשפט".

4.2.1.1 באילו מן הפתיחות בא הדימוי "משפט" לכלל מיצוי מלא, והיכן שימוש
 מצומצם ביותר?

**קָרְבוּ רִיבְכֶם – יֹאמֶר ד', הַגִּישׁוּ עֲצֻמוֹתֵיכֶם – יֹאמֶר מֶלֶךְ
 יַעֲקֹב.**

יגשו ויגידו לנו את אשר תקרינה.

הראשונות מה הנה – הגידו, ונשימה לבנו, ונדעה אחריתן,
 או הבאות השמיענו!

הגידו האתיות לאחור (הבאות בעתיד) ונדעה, כי אלהים
 אתם, אף תיטיבו ותרעו,
 ונשִׁתְּעָה (= ונספר) ונרא[ה] יחדו.

הנביא שב ושואל את הלאומים (לעיל מ"א, 1 ולהלן מ"ג, 9) על-אודות
 איצטגניניהם: היש לאל ידם לצפות את העתיד (את אשר תקרינה) או לפרש את
 שכבר בא (האתיות – השפעה מהלשון הארמית אתא = בא) ביחס לעתיד (לאחור)?
 האם הם (כי אלהים) – כמו אלהים? אולי רומז הנביא לכתוב: כאלהים ידעי טוב
 ורע (בראשית ג', 5)?

– התשובה חד-משמעית:

**הן אתם מאין (= פחות מאין), ופעלכם (מ)אפס – תועבה (= איש מתועב) יבחר
 בכם!**

4.2.1.2 לתיקון קריאתנו "(מ)אפס" במקום "מאפע" עיין בפסוק 29 להלן: הן כלם און,
 אפס מעשיהם.

נסה לבאר את העיקרון שפעלנו על-פיו באימוץ טקס זה.

תוך כדי דיבור, השולל מן האיצטגנינים את "הידיעה" לצפות את הבאות, חוזר
 הנביא ומזכיר את התגשמות נבואות ישעיהו (י"ג, 17) וירמיהו (נ"ג, 9);
 נ"א, 11). במכוון נוקט הנביא בלשון "העיר" (כלעיל מ"א, 2 ולהלן מ"ה, 17 ועוד):

העירותי מצפון ויאת, ממזרח שמש יקרא בשמי,

ויבאס גנים כמו חמר, וכמו יוצר ירמס טיט.

- 4.2.1.3 קריאתנו **ויבאס** – עפ"י – זכריה י"ה: **פְּגַבְרִים בּוֹסִים** – מקבילה לביטוי: **ירמס טיט**. מהו העיקרון, שפעלנו על פיו באימוץ טקסט זה?
כיצד מתבאר הכתוב **ויבא סגנים** – (בנוסח המסורה) על-ידי פרשנים שונים?
הנביא ממשיך לשאול ולהשיב על אי-יכולתם של האיציטגנינים לצפות את העתיד:
מי הגיד מראש – ונדעה, ומלפנים – ונאמר צדיק?
אף אין מגיד, אף אין משמיע, אף אין שִׁמְע אמריכם.
לעומת זאת, משמיע אלהים את בשורתו המפתיעה:
ראשון לציון – הנה הנם! ולירושלם מבשר אתן!
וארא – ואין איש ("עצתו יודיענו" לעיל מ', 13), **ומאלה – ואין יועץ;**
ואשאלם – וישיבו דבר – ואין!
הן כלם אין, אפס מעשיהם, רוח ותהו – נסכיהם.
לעומת זאת (הן – כמודגש לעיל; לעומת הן – כמודגש להלן). **רוח** לעיל, אל מול **רוח** (להלן):
הן עבדי אתמך-בו, בחירי – רצתה נפשי,
נתתי רוחי עליו, משפט לגוים יוציא.
- 4.2.1.4 עיין לעיל מ', 14-13. כבר שם רומז הנביא לדמותו החיובית של כורש.
לא יצעק, ולא ישא, ולא ישמיע בחוץ קולו.
קנה רצוץ לא ישבור, ופשתה כהה לא יכבנה! לאמת יוציא משפט!
לא יכהה ולא ירוץ, עד ישים בארץ משפט, ולתורתו – איים ייחלנו.
"עבד ד'", "איש עצתו", ינהג עם הגויים (כאמור לעיל מ', 13-14) "בְּאַרְחַּ משפט" – בניגוד לשלטון מלכות בבל. קיימת כאן אידאליזציה של דמות כורש, הנרמזת בקטע הנבואי הסמוך:
כה אמר האל ד', בורא השמים ונוטיהם, רִקַּע הארץ וצאצאיה,
נִתֵּן נשמה לעם עליה, ורוח לְהִלְכִים בה.
אני ד' קראתיך בצדק, ואחזק בידך,
ואצרך, ואתנך לברית עם (לבן-ברית של ישראל), לאור גוים –
לפקח עינים עורות (מלראות את פועל ד' בהיסטוריה. כביכול, אנשים 'כלואים' שצריך) להוציא ממסגר אסיר, מבית כלא יִשְׁבִי חשך.

- 4.2.1.5 קרא על בעיית 'שירי עבד ד' באנציקלופדיה עולם התנ"ך, ישעיהו, עמ' 205-206. או באנציקלופדיה מקראית, ג', עמ' 931-933.
- ועיין בצורה מפורטת יי קויפמן, תולדות האמונה הישראלית, כרך רביעי, ספר ראשון, עמ' 108-134.
- אשש את הנחתנו, כי עבד ד' שבפרקנו הוא כורש על-פי הכתובים הבאים:
מ"א, 25, 2; מ"ה, 1-4, 13; מ"ו, 1; מ"ח, 14-15.
- מהם הביטויים, החוזרים ונשנים בתיאור כורש עבד-ד', המושיע הגואל, בכתובים אלה?
- הנבואה, שפתחה ב"משפט" עם הגויים ופסיליהם – בדרישה להגיד את אשר תקרינה הראשונות מה הנה (מ"א, 22), מסתיימת עתה בקביעה הנחרצת:
אני ד' הוא שמי, וכבודי – לאחר לא אתן, ותהלתי (לא אתן) – לפסילים.
הראשונות הנה באו ("העירותי מצפון ויאתי"),
וחדשות ("משפט לגוים יוציא") אני מגיד – בטרם תצמחנה אשמיע אתכם.
- את המשכה הענייני של הנבואה (בגוף ראשון: אשמיע – לעיל; אחריש – להלן) – כשאנו דולגים על השיר החדש (פסוקים 10-13) – נמצא בפיתוח הרעיון המובא לעיל: על דבר פקחת עינים עורות, על שפע אור לִישְׁבֵי חֹשֶׁךְ, ועל גאולה לבוטחים באלהינו – בפסוקים 14-17:
- החשיתי מעולם, אחריש, אתאפק?! – בתמיהה!
אדרבא, אזעק:
פִּילֹדָה אַפְעָה, אֲשֶׁם וַאֲשַׁאף יחד!
אחריב הרים וגבעות, וכל עשבם אוביש,
ושמתי נהרות – לאיים, ואגמים אוביש.
כל זאת – כדי לקיים הבטחתי:
והולכתי עורים בדרך (אשר) לא ידעו, בנתיבות אשר לא ידעו אדריכם,
אשים מחשך לפניהם לאור, ומַעַקְשִׁים – למישור.
אלה הדברים עֲשִׂיתֶם, ולא עֲזַבְתֶּם (לא אטריחם בדרך – עבר נבואי).
- 4.2.1.6 ביאורנו מבוסס על השורש עז"ב בשמות כ"ג, 5 (ועוד במקרא): על-פי הערבית משמש השורש עז"ב במשמעות: טרח, יגע, התייסר.

אותה שעה: נסוגו אחור, יבשו ב'שֶׁת הַבְּטָחִים בפסל –

הָאֲמָרִים לַמַּסְכָּה: אַתֶּם אֱלֹהֵינוּ.

כך יהיו פניהם, כש"הדברים" יתגשמו.

אין בידינו לבאר, כיצד במשך העתים נסתרו הדברים. רק עתה יבוא השיר החדש (פסוקים 10-13) – 'מזמור' לסיום הנבואה (כהשערותנו), המפליג בתיאור התשועה הקרובה לבוא:

שירו לד' שיר חדש, תהלתו – מקצה הארץ, יורזי הים ומלאו, איים וְיִשְׁבְּיָהֶם.
ישאו (קולם. הש' פס' 2) מדבר ועריו, חצרים תשב קדר, ירנו יִשְׁבִי סלע, מראש הרים יִצְוָחוּ.
ישימו לד' כבוד, ותהלתו באיים יגידו:
ד' כגבור יצא, כאיש מלחמות יעיר קנאה, יריע אף יִצְרִיחַ, על אִיָּבוֹ יתגבר!

4.2.2 [מ"ב, 18-מ"ג, 8] הַחֲרָשִׁים וְהַעֲוָרִים

אל תירא, כי אתך אני: ממזרח – אביא זרעך, וממערב – אקבצך.

על-מנת לעזור ל'חֲרָשִׁים' ול'עֲוָרִים' להאמין במהפך ההיסטורי, העומד להתרחש בעקבות עליית כורש – מגלה הנביא, כי עד ששמע את הקולות הקוראים (כי לקחה מיד ד' כפלים בכל חטאתיה), הוא עצמו היה שקוע בהרגשה של תולעת יעקב.
עבדי=מלאכי בנבואה שלפנינו אינו אלא מְשַׁלֵּם – הנביא, בשמו המפורש, כהשערה שאימצנו.

4.2.2.1 ראה נחמיה רבן, ישעיהו השני, עמ' 74-88. סכם את דבריו!

4.2.2.2 האם יש צורך לתקן את ניקוד קריאת הכתובים הבאים, הרומזים לשמו של הנביא מְשַׁלֵּם? האם ניתן להבין את הרמז לשם הנביא על פי הניקוד הנוכחי?

מ"ד, 26: (אנכי ד') מקים דבר עבדו – ועצת מלאכו מְשַׁלֵּם – הָאֲמָר לִירוּשָׁלַם: תושב, ולערי יהודה תבְּנִינָה, וחרבותיה אקומם.

- מ"ט, 7: כה אמר ד', גַּאֵל יִשְׂרָאֵל קְדוּשׁוֹ, לְבַזָּה נֶפֶשׁ, לְמִתְעַב (על-ידי) גוי (ישראל) – לַעֲבָדֵי מְשָׁלִם (הנה, עתה, ישתנה המצב): מַלְכִים יִרְאוּ וְקָמוּ, שְׂרִים – וַיִּשְׁתַּחֲווּ – לַמַּעַן ד' אֲשֶׁר נֶאֱמַן, קִדְשׁ יִשְׂרָאֵל – וַיִּבְחָרְךָ (אשר בחר בך לנביא).
- 4.2.2.3 בפתח הנבואה הנידונה (מ"ב, 18) נקראים "הַרְבֵּים" (הנהגת גולת יהודה בבבל כביאורנו לעיל) בתואר "הַחֲרָשִׁים וְהַעֲנָרִים". למשמעות התואר – כמתעקשים שלא להאמין בתשועה הקרובה לבוא על ישראל – עיין להלן בפתח הנבואה השתיים-עשרה (מ"ו, 12-13), אשר בה (מהאמונה בישועה) – הם נקראים: אַבִּירֵי לֵב הַרְחוּקִים מִצְדָּקָה (מלהאמין): - - - וַתִּשְׁוַעַתִּי לֹא תֵאָחֵר.
- הַחֲרָשִׁים – שִׁמְעוּ! וְהַעֲנָרִים – הַבִּיטוּ לְרֵאוֹת! תְּגוּבַתְכֶם – כְּתוּבַת הַנְּבִיא בַעֲבַר בְּטֶרֶם לִמְדָה אֶת "הַתּוֹרָה" עַל הַחֲטָא וְעַל הַרִיצוּי הָאֱלֹהִי.
- מִי עוֹר כִּי אִם עֲבָדִי, וְחָרָשׁ – כְּמִלְאֲכִי אֲשַׁלַּח!?
- מִי עוֹר כְּמִשְׁלָם, וְעוֹר כְּעַבְדֵי ד'!?
- רֵאִיתָ (-) מְשָׁלִם – הַקְּרִיאָה עִפְיִי הַכְּתִיב וּמְגִילַת יִשְׁעִיהוּ אֵי רְבוּת – וְלֹא תִשְׁמַר, פְּקוּחַ אֲזַנִּים וְלֹא יִשְׁמַע! – עַד אֲשֶׁר ד' חָפֵץ לַמַּעַן צְדָקוֹ (קרי צדקו=לזכותו).
- 4.2.2.4 כך תרגם יונתן, וכך הבין כתוב זה ר' חנניה בן עקשיא. ראה מכות כ"ג ע"ב: "רצה הקב"ה לזכות את ישראל. לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, שנאמר: ד' חָפֵץ לַמַּעַן צְדָקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֵּאדִיר.
- גם "הוא" – הנביא – נואש ממצב העם:
- וְהוּא עִם בְּזוּז וְשִׁסּוֹ, הֶפַח בַּחֲוִירִים פֶּלֶם, וּבִבְתֵי כְּלָאִים הֶחֱבֵאוּ הֵיוּ לְבַז וְאִין מִצִּיל, מְשַׁסָּה – וְאִין אֹמֵר: הַשֵּׁב (= הַשֵּׁב – בַּצִּירָה).
- אֵךְ עֵתָה, אַתֶּם "הַחֲרָשִׁים" כְּמוֹהוּ, נִדְרָשִׁים לְשִׁמוּעַ לְתוֹרַת הַנְּבִיא:
- מִי בְכֶם יֵאָזִין זֹאת, יִקְשִׁיב וַיִּשְׁמַע לְאַחֹר (= בַּעֲתִיד – כְּלַעִיל מ"א, 23).
- מִי נִתֵן לְמִשְׁסָה – יַעֲקֹב, וַיִּשְׂרָאֵל – לְבַזְזִים? הֲלֹא ד',
- זו (אשר בעבר) חטאנו לו, ולא אבו (אבותינו) בדרכיו הַלּוֹךְ
- וְלֹא שִׁמְעוּ בְּתוֹרָתוֹ (על התשובה מן החטא!)
- וּלְפִיכֵךְ: וַיִּשְׁפֹּךְ עֲלֵינוּ חֲמָה אֲפוֹ וְעִזּוֹ מִלְחָמָה; וַתִּלְהַטְהוּ מִסְּבִיב – וְלֹא יָדַע;
- וַתִּבְעַר בּוֹ (חמת אפו) – וְלֹא יָשִׁים עַל לֵב.

לא כן פני הדברים עתה: משנשמעו קולות הפיוס: **נחמו נחמו עמי... דברו על לב ירושלים... כי נרצה עונה....** עליכם להתנער מתחושת החטא והדיכאון. עליכם להתאושש – וללא מורא (כמודגש בנבואת ההקדשה) להיכון לקראת הגאולה:

ועתה כה אמר ד' בראך עקב, ויצרך, ישראל:

אל תירא כי גאלתיך (עבר-נבואי' במשמעות של אגאלך).

העבר הנבואי במשמעות עתיד – אופייני ללשון הנבואה, הרואה את העתיד המובטח,

כאילו כבר קיים.

קראתי בשמך לי אתה! (גם) כי תעבר במים – אתך אני! ובנהרות – לא ישטפוך!

(גם) כי תלך במו אש – לא תפוה; ולהבה – לא תבער בך!

כי אני ד' אלהיך, קדוש ישראל, מושיעך!

מעתה תסוב "חמת ד'" על עמים אחרים:

נתתי (עבר נבואי כנ"ל: אתן) **כפך מצרים, כוש וסבא – תחתיך!**

מאשר יקרת בעיני – נכבדת, ואני אהבתיך!

ואתן אדם – תחתיך, ולאמים – תחת נפשך.

היחידה הנבואית מסתיימת (כהשערתנו) בשיר-מזמור מפליג על שיבת ציון.

בזיקה לתוכן הנבואי של הנבואה הנוכחית – בולטים במזמור שני המוטיבים:

(א) **אל תירא כי אתך אני**, (ב) תשועת עם **עור וחרש**, על-ידי כורש:

אל תירא כי אתך אני, ממזרח אביא זרעך, וממערב –

אקבצך.

אמר לצפון: תני, ולתימן: אל תכלאי!

הביאי בני מרחוק, ובנותי – מקצה הארץ.

מי יעשה זאת? – כורש – כנרמז בסמוך:

4.2.2.5 עיין לעיל מ"ב, 5-7 הכתובים המכוונים, לפי ביאורנו, לכורש, עבד-ד': **אני ד'**

קראתיך בצדק... ואצרך... לפקח עינים עורות...

לזיהוי הביטוי 'הנקרא בשמי' בסמוך, עם כורש, "הנקרא" על ידי האל (או הקורא

בשם ד') – ראה: מ"א, 2, 25; מ"ב, 6; מ"ה, 4; מ"ו, 11; מ"ח, 15.

כל הנקרא בשמי ולכבודי – בראתיו, יצרתיו, אף עשיתיו. ומה יעשה?

(ו) הוציא עם עור – ועינים יש; וחרשים – ואזנים למו...
 4.2.2.6 שים לב: השלמנו ו"ו בראש המילה **והוציא** – בחינת הפלוגרפיה למילה "**ועשיתיו**" שלפניה.

4.2.3 [מ"ג, 9- מ"ד, 5] **קורות ישראל – עדות לפועל ד' בהיסטוריה**

אנכי הגדתי והושעתי והשמעתי . . . ואתם עדי, נאם ד', ואני אל.

4.2.3.1 השווה מבחינה רטורית את פתיחת הנבואה (מ"ג, 9) לפתיחת הנבואות שלמדת: מ"א, 1; מ"א, 21. מהו האמצעי הספרותי המשותף לשלש הפתיחות?

4.2.3.2 המשך לקרוא עד פסוק 13. כיצד משתלב הביטוי החוזר ונשנה 'עדי' במסגרת המבנה הספרותי, המשתמע מצורת הפתיחה?

הנביא שב וקורא את העמים ל'משפט'; והפעם דורש מהם להביא 'עדים' – כדי לסתור את טענתו: רק אלהי ישראל בלבד הודיע מראש את דבר עליית כורש.

4.2.3.3 השווה מ"א, 4-1; מ"א, 21-26. מה מסקנתך?

כל הגוים נקבצו יחדו, ויאספו לאמים –

מי בהם יגיד זאת, וראשנות' ישמיענו!?

(אדרבא:) **יתנו עדיהם – ויצדקו** (יוכיחו טענותיהם)

וישמעו (הנוכחים במשפט) **ויאמרו: כי** (אכן) **אמת** (הם 'העדים').

השאלה הרטורית נותרת בלא מענה.

לכן, אחר הפסקה קטנה, הרים הנביא קולו, ובפנותו אל קהל מאזיניו – "הרבים" – הוא מצהיר ואומר:

אתם עדי – נאם ד' – ועבדי אשר בחרתי.

באומרו "עבדי" – מתכוון הנביא לדבריו בנבואות הקודמות על אודות כורש:

מי העיר ממזרח צדק וגוי (מ"א, 2 ואילך); **העירותי מצפון ואת, ממזרח-שמש יקרא בשמי**... (מ"א, 25); **הן עבדי אתמך בו, בחירי – רצתה נפשי וגוי** (מ"ב, 1); **מי הגיד מראש – ונדעה, ומלפנים – ונאמר: צדיק!** (מ"א, 26).

אתם, המאזינים לדברי – **החרשים** 'העורים' – **למענכם** הודעתי מראש על בחירת כורש:

- למען תדעו ותאמינו לי (הנביא, שליח-האל),
כי אני הוא (קיים בהווה) לְפָנַי (בעבר) לא נוצר אל,
ואחֲרַי (בעתיד) – לא יהיה (אל זולתי!).
- 4.2.3.4 השווה לעיל את סיום הנבואה (מ"א, 20): למען יראו וידעו וישימו(לב) וישכילו יחדו (כולם כאחד), כי יד ד' עשתה זאת, וקדוש ישראל בראה. ראה להלן (מ"ד, 6): אני ראשון, ואני אחרון, ומבלעדי – אין אלהים! ומי כמוני יקרא ויגדה וגו' מה משמעות החזרה?
בהתלהבות רבה חוזר הנביא ומכריז:
אנכי, אנכי ד' – ואין מבלעדי מושיע!
אנכי, הגדתי (את הראשונות) והושעתי (האחרונות),
והשמעתי (הראשונות) – ואין בכם זר' (לעדות זו).
- 4.2.3.5 השווה לעיל את פתיחת הנבואה (מ"ג, 9): מי בהם יגיד זאת, וראשנות ישמענו, יתנו עדיהם וגו' – מהו העניין המשותף?
(אדרבא) ואתם עדי – נאם ד' – (ש)ואני אל (בעבר);
גם מיום (מהיום) – אני הוא;
(הלכך) ואין מידי מציל; אפעל (כרצוני), ומי ישיבנה (את ידי)!!
- מן ההזדקקות ל'ראשונות' – עובר עתה הנביא אל 'החדשות':
תיאור 'הבאות' עדיין מובא בהשפעות נבואות ירמיהו (ני-נ"א) על מפלת בבל במלחמה.
כה אמר ד' גֹּאֲלֵכֶם ("אתם עדי"), קדוש ישראל.
למענכם שִׁלַחְתִּי (עבר-נבואי במשמעות; אשלח, או אני עומד לשלח את כרש) בבלה; והורדתי בְּרִיחִים (טוחנים בריחים – עבדים) כלם;
וכשדים באניות (לשון תאניה) – רנתם.
- 4.2.3.6 ראה פרשנויות נוספות לביטויים הקשים: בריחים, באניות.
כיצד מתישב הכתוב על-פיהם?
אני ד' – קדושכם, בורא ישראל – מלככם!
מתוך שהנביא נלהב מן 'החדשות', שהוא רואה בעתיד הקרוב, סוחר אותנו דמיונו להשוות את הגאולה העתידית עם גאולת מצרים מן העבר הרחוק.

4.2.3.7 השווה איזכור דומה – להלן נ"א, 10; ס"ג, 11-13. וראה גם הושע ב', 17 וירמיהו ט"ז, 14-15 (=כ"ג, 7-8).

כה אמר ד', הנותן בים דרך, ובמים עזים – נתיבה, המוציא רכב וסוס חיל ועזו (רמז לבקיעת ים-סוף) – יחדו ישכבו ("סוס ורוכבו"), בל יקומו; דעכו כפשתה, כבו – כל זאת – בעבר.

אך לעומת העתיד: אל תזכרו ראשונות (יציאת מצרים) וקדמניות (בקיעת ים-סוף) – אל תתבננו!

זאת – משום שהנני עשה חדשה, עתה (בהווה) תצמח – הלוא תדעוה. (אותה שעה כבעבר) אף אשים במדבר דרך, בישמון (אשים) נהרות. תכבדני חית השדה, תנים ובנות יענה.

כי (משום ש) נתתי (אתן – עבר נבואי) במדבר מים, נהרות – בישמון להשקות (את) עמי בחירי.

עם זו (אשר) יצרתי לי, (את) תהלתי (אותה שעה) יספרו.

אחר ההפלגה אל חזון הגאולה – בראותו את "עמי בחירי" מספר את תהלות ד' – שב הנביא אל המציאות: העם הזה חש רגשות אשם, שאינם ניתנים לכפרה – בשל היעדר קרבן ומערכת של קרבנות. הנביא מנסה להרגיע ולעודד.

4.2.3.8 לביטוי 'עמי', כלשון חיבה, השווה נבואת הפתיחה מ', 1 נחמו נחמו עמי... כי לקחה מיד ד' כפלים בכל חטאתיה. ע' 3 / 4.1.1.2.

יש לקשר את הדברים על דרך הניגוד: דברים אחרים נשמעים עתה. ולא אתי קראת, יעקב, (אדרבא) כי יגעת בי, ישראל. (הייתי עליך לטורח – אירוניה חריפה)

הוגעתי בעונותיך – כמבואר בסמוך (פסוק 25).

ואילו אני – לא הוגעתיך בקרבן כל שהוא:

לא הביאתי (י' יתרה) לי שה עלתיך, וזבחיך (= וזבחיך) לא כבדתני, לא העבדתיך במנחה, ולא הוגעתיך בלבונה;

לא קניתי לי בכסף – קנה, וחלב (ובחלב) זבחיך לא הרויתני.

אדרבא, אך (אתה) העבדתני בחטאותיך, הוגעתי בעונותיך.

ואילו אנכי, אנכי הוא מִחָה פשעיך למעני, וחטאתיך לא אזכר.
4.2.3.9 שים-לב ללשון-הדברים בפתח נבואה זו מ"ג,11: אנכי, אנכי ד', ואין מבלעדי מושיע.

– מסיים בלשון שפתח.
הנביא שב עתה אל מוטיב 'המשפט' (שבפתח נבואה זו), והפעם – ביחס לישראל.
הזכירני, נשפטה יחד – ספר אתה למען תצדק.
משאין ישראל מסוגל להזכיר את צדקותיו, פוקד הנביא עליו את חטאותיו:
(כבר) אביך הראשון (אבותיך הראשונים) חטא,
ומליציך (כהניך ונביאיך) פשעו בי (השווה ירמיהו ב', 8),
(על-כן) ואחלל שרי קדש (הכהנים).

4.2.3.10. ראה דהיי"א כ"ד, 5: "כי היו שרי קדש ושרי האלהים – מבני אלעזר ובני איתמר.
ואתנה לחרם (את) יעקב, (ואת) ישראל (נתתי) – לגדופים.
אולם לאחר שמחיתי פשעיך (ואת) חטאותיך לא אזכר (לעיל 25),
ועתה (הרי עתה) שמע, יעקב, עבדי, וישראל (אשר) בחרתי בו:
כה אמר ד' עֶשֶׂךָ ויִצְרְךָ מבטן יעזרך:
אל תירא, עבדי, יעקב, וישרון (= ישראל, אשר) בחרתי בו.
הנביא שב ומאשש דברים, שכבר נשא בנבואה על התשועה הגדולה (מ"א, 20-1),
הערוכה אף היא כמעין 'משפט': וְאִמַּר לְךָ: עַבְדִּי אַתָּה, בַּחֲרִיתִיךָ, וְלֹא מֵאֲסַתִּיךָ;
אל תיראי, תולעת יעקב, מִתִּי יִשְׂרָאֵל, אֲנִי עֲזַרְתִּיךָ – נֶאֱמַר ד'.
לסיום הנבואה הנוכחית שבה ומתפרצת נפש הנביא בשיר מזמור:
כי (כמו ש) אצק (אני יוצק) מים על צמא, ונִזְלִים (אצק) על יבשה
(כן) אצק רוחי על זרעך, וּבְרַכְתִּי (אצק) על צאצאיך.
וצמחו (ב) בין (או כבין) חציר, כערבים על יבלי מים.
זה יאמר: לד' אני! וזה יקרא בשם יעקב,
וזה יכתב (ב)ידו: לד' (אני), ובשם ישראל יכנה (את עצמו).

4.2.4 [מ"ד, 6-32] ד', מלך ישראל, מוחה פשעיו וגואלו
מחיתי כעב פשעיך, וכענן – חטאותיך. שובה אלי, כי גאלתיך!

- 4.2.4.1 רשום לעצמך רעיונות של הנבואה הקודמת, השבים וחוזרים בנבואה הנוכחית.
- 4.2.4.2 על תפיסת נביאנו את האלילות – כמפורט בנבואה הנוכחית – עיין בדברי יחזקאל קויפמן, **תולדות האמונה הישראלית** – שם, עמ' 84-87 ובעמדת יאיר הופמן, **עולם התנ"ך, ישעיהו**, עמ' 214.
- האינטנסיביות של הנבואות, הבאה לכלל ביטוי בחזרה על אותם רעיונות, בולטת בנבואה אחרונה זו של קובץ הנבואות לפני עליית כורש על בבל' (מ"א, 21 - מ"ד, 23): שוב מודגש, כי אלהים, מלך ישראל וגואלו – בניגוד ליוצרי-פסל ולעדיהם – הודיע מראש את שעומד לקרות, ולפיכך אין מה לירוא מפני האירועים המתרחשים (עליית קרן כורש – שבשמו המפורש – כמשיח ד' – ינקוב הנביא רק בקובץ הנבואות הסמוך).
- 4.2.4.3 שים לב: מוטיב **"אל תירא"** לא יופיע עוד בקובץ הנבואות הבא.
- אדרבא, חוזר הנביא ומציין: בעקבות האירועים – עם מחיית חטאי העם – בוא תבוא הגאולה המצופה.
- כה אמר ד', מלך ישראל וגואלו, ד' צבאות** (ראה מ"א, 14; מ"ג, 14)
אני ראשון, ואני אחרון, ומבלעדי אין אלהים!
ומי כמוני יקרא ויגדה (מראש) **ויערכה לי**.
- 4.2.4.4 שים לב: שוב זיקה ליציאת מצרים שמות ט"ו, 11: **מי כמוך באלים ד' ... עשה פלא**.
- מ(אז) שומי עם עולם** (בצאת ישראל ממצרים).
- 4.2.4.5 השווה שם, שם 16-19: עם זו קנית...ד' ימלך לעולם ועד.
- (ומי כמוני) **ואתיות** (והבאות, והעתידות) **ואשר תבאנה** (אפשר ש) **יגידו למו!?**
(השוה מ"א, 22-23).
- (לכן) **אל תפחדו, ואל תרהו** (תיראו – כגרסת המגילה ממדבר יהודה)
הלא מאז השמעתידך (על עליית הגוי מצפון) **והגדתי** (מראש) – **ואתם עדי!**
היש אלוה מבלעדי!? (אתם עדי ש) **ואין צור בל ידעתי!**
- 4.2.4.6 לשימוש המיוחד בשם 'אלוה' ומקבילתו 'צור' במשמעות של 'מושיעי' – ראה דברים ל"ב, 15, 31.
- (מכאן) **יצרי פסל כלם תהו** (יוצרים), **וחמודיהם** (פסיליהם) **בל יועילו**.

ועדיהם (הם, היוצרים עצמם, מעידים): **המה** (הפסילים) **בל יראו ובל ידעו**.
(התוצאה הבלתי נמנעת) **למען יבושו** (יוצריהם מיצירתם – שיהיו שואלים):
מי (אפוא) **יצר אל**, (כאשר) **ופסל נסך** (והוא) **לבלתי הועיל?**
הן (אכן) **כל חבריו** (יוצרי פסל) **יבשו** (ביודעם).
(כל) **והרשים** (אומנים) **המה** (יוצרי הפסל) **מאדם** (יצירתם).
יתקבצו (ההרשים) **כלם**, **יעמדו** (יתבוננו ביצירת-התהו),
יפחדו (הם, אבל אתם "אל תפחדו"), **יבשו יחד** (בפסל לא-יועיל).

מכאן תיאור יצירת פסל התהו בל-יועיל.

תחילה: (הן) **חרש ברזל מעצד** (עשה גרזן לחטיבת עצים) [יפעל].

4.2.4.7 השווה ירמיהו י', 3. השלמנו **יפעל** על-פי המקבילה: **יצרהו**.

ופעל (לשם-כך) **בפחם** (באש), **ובמקבות יצרהו**,

ויפעלהו (מכה בברזל) **בזרע כחו** (ואינו מפסיק)

גם (אם הוא) **רעב ואין** (לו) **כח**, (משום ש) **לא שתי מים וייעף**.

לאחר מכן: (בגזר העץ) **חרש עצים נטה קו** (קבע את גובה הפסל ואת עוביו),

יתארהו (מסמן את גבולות הפסל) **בשרד** (צבע אדום – חוט של סיקרא. מלה יחידאית במקרא).

יעשהו במקצעות (יחליקהו) **ובמחוגה יתארהו** (יתן לו תואר וצורה),

ויעשהו כתבנית איש (גבר עומד);

(או) **כתפארת אדם** (כקישוט בלבד – באירוניה: נועד רק) **לשבת בית**.

בלעגו שב הנביא לתיאור תכלית השימוש במעצד:

לכרת (= כורת) **לו** (לחרש העצים) **ארזים** (לשם כך)

ויקח תרזה ואלון, ויאמץ לו (טיפח אותם ושמרם) **בעצי יער**,

נטע ארן (תלוי בחסדי שמים), **וגשם יגדל**.

משגדל העץ ונכרת – נכפל שימוש:

והיה לאדם לבער: ויקח מהם (מן העצים) **ויחם**,

אף ישיק (בהם) **ואפה לחם** (מחד גיסא),

אף יפעל אל – **וישתחו, עשהו פסל** – **ויסגד למו** (מאידך גיסא).

(דהיינו :) חציו (= חלקו) שרף במו אש, על חציו בשר יאכל,
 יצלה צלי וישבע, אף יחם ויאמר: האח, חמותי! ראיתי אור!
 ושאריתו לאל עשה – לפסלו יסגוד לו,
 וישתחו ויתפלל אליו ויאמר: הצילני, כי אלי אתה!
 מסכם הנביא ואומר:

לא ידעו ולא יבינו, כי טח מראות (מי השליחה) עיניהם (טח), מהשכיל – (כנ"ל)
 לבותם.

ולא ישיב אל לבו (יוצר הפסל), ולא דעת (לו) ולא תבונה לאמר (לחשוב):
 (הן) חציו שרפתי במו אש, ואף אפיתי על גחליו לחם,
 אצלה בשר ואכל... (מחד גיסא; ומאידך גיסא):
 ויתרו – לתועבה (פסל) אעשה, לבול עץ אסגוד?!
 לא ייתכן הדבר, אלא אם-כן
 רעה אפר (מונהג על-ידי בול-עץ ההופך לאפר),
 לב הותל (מטופש – הולל) הטהו (לעשות מעשה כסילות).
 ולפיכך אין סיכוי) ולא יציל את נפשו
 ולא יאמר (יחשוב): הלוא שקר בימיני...

לא-כן אתם – המאזינים לדברי הנביא – אף אתם עבדי-ד':
 זכר אלה, יעקב, וישראל, (אל תשכח) כי עבדי אתה;
 (הן) יצרתיו – (להיות) עבד לי (עבד-ד'!)
 (לפיכך) אתה ישראל לא תנשני (= לא תשכחני).

4.2.4.8 שים-לב, חילקנו את הפסוק בשונה מן הטעמים המפסיקים ב"אתה".

(הן) מחיתי כעב פשעיד, וכענן (חולף היו) – חטאותיד.
 (לפיכך) שובה אלי כי (אכן) גאלתיך!
 כאשר הנביא קורא לשיבה לארץ בחסות האל, מגיעה הנבואה אל סיומה, ועמה
 שיר מזמור:

רנו שמים, כי עשה ד' (עבר נבואי: יעשה פלאות)!
 הריעו תחתיות ארץ, פצחו הרים רנה, יער וכל עץ בו!
 כי גאל (= יגאל. עבר נבואי) ד' (את) יעקב, ובישראל (בתשועתו לישראל) יתפאר!

4.3 הנבואות סמוך לנפילת בבל [מ"ד, 24-מ"ח, 22]

4.3.0.1 על הרקע ההיסטורי לנבואות ישעיהו על כורש – ראה אנציקלופדיה עולם התנ"ך, ישעיהו, עמ' 218-220.

השמועות על האפשרות, שבבל תיכבש ע"י צבאות כורש – ובתמיכת כהני מרדוך – מעוררות את נביאנו לקרוא ל'חֲרָשִׁים' ול'עֹרִים' לראות בכורש – ובשמו המפורש – את עבד-ד' ומשיחו. לשונו נעשית עתה תקיפה יותר, ונימה של תוכחה מאפיינת את דבריו.

משנכבשה בבל וכורש איפשר לגולים לשוב ליהודה, מזרז נביאנו את אחיו לצאת מבבל.

4.3.1 [מ"ד, 24-מ"ה, 8] **כורש משיח-ד' בלא-שידע**
הָאֵמַר לְכֹרֶשׁ: רַעִי, וְכָל חֲפְצֵי יְשָׁלֵם, וְלֹאמַר לִירוּשָׁלַם תִּבְנֶה וְהִיכַל תִּוָּסֵד.

4.3.1.1 שים לב לתיאור כורש בנבואה זו – בהשוואה למה שמצופה ממנו (בלא ציון שמו) בנבואות הקודמות (ביחוד בראש פרק מ"א).
בנבואה הנוכחית מודגש, כי כורש, שליח האל לגאול את ישראל – אינו מודע לשליחותו זו.

כֹּה אָמַר ד' (לְיִשְׂרָאֵל) גֹּאֲלֶךָ, וַיִּצְרַךְ מִבְּטֹן (הַשּׁוֹה לַעִיל מִ"ד, 2)
אֲנֹכִי ד' עֹשֶׂה כָל, נֹטָה שָׁמַיִם לְבַדִּי, מִי אֲתִי?

4.3.1.2 קריאתנו על-פי הכתיב: **מִי אֲתִי?** במשמעות: מי בעזרי? (הקרי: מֵאֲתִי)
(אנכי ד') **מִפֶּר אֲתוֹת בְּדִים (= מגידי עתידות באכדית), וְקִסְמִים יְהוּלָל (מהתל בהם)**
(אנכי ד') **מְשִׁיב חַכְמִים אַחֹר, וְדַעְתָּם יִסְכַּל.**
זאת – מחד-גיסא.

מאידך גיסא – באשר לישראל נאמר:

(אנכי ד') **מִקִּים דְּבַר עֲבָדוֹ (עבד-ד', הנביא מְשָׁלֵם)**

4.2.2.2 **וְעַצַּת מְלָאכֵי יִשְׁלִים (קרי: מְלָאכֵי מְשָׁלֵם – ראה העיון לעיל)**

(אנכי ד') **הָאֵמַר לְצוֹלָה (בקעת בבל): חֲרָבִי, וְנִהְרִיתִךְ אֹבִישׁ!**

(אנכי ד') **הָאֵמַר לְכֹרֶשׁ (על כורש): רַעִי, וְכָל חֲפְצֵי יְשָׁלֵם,**

- ולאמר** (אמר יאמר) **לירושלם: תבנה, והיכל תוסד**.
 אולם כורש אינו מודע להיותו כלי ביד האל.
- 4.3.1.3 השווה האמור בסנחריב ישעיהו י', 5-15.
- כה אמר ד' למשיחו, לכורש (=על-אודות משיחו, כורש)**.
 4.3.1.4 השווה משיחת חזאל ע"י אלישע (מלכים א' י"ט, 15).
- אשר החזקתי בימינו (כבטקס חג ראש השנה בבבל)
 לרד(ות) לפניו גוים, ומתני מלכים אפתח (לשלום),
 לפתח לפניו דלתים (לשלום), ושערים אל יסגרו (בבבל).**
**אני (ד') לפניך אלך, והדורים (= והַרְרִים – כגרסת מגילת ישעיהו א' והשבעים)
 אושר (קרי: אִישׁר).**
**דלתות נחושה אשבר, ובריחי ברזל אגדע.
 ונתתי לך אוצרות חשך, ומטמני מסתרים (בבבל).**
 כל זאת אעשה:
- למען תדע' כי אני ד' הקורא בשמך (אני ד'), אלהי ישראל.**
- 4.3.1.5 על ייעודו – השווה לעיל מ"ב, 6: **אני ד' קראתיך בצדק... ואתנך לברית עם, לאור גוים.**
- (ובייחוד) **למען עבדי, יעקב, וישראל, בחירי.**
ואקרא לך בשמך, אכנך (בתאר 'רועי' ו'משיחי'), (אך) ולא ידעתני.
**אני ד' ואין עוד, זולתי אין אלהים,
 אֲאֶזְרֶךְ (= אתן לך כוח ואף-על-פי ש) ולא ידעתני.**
 כל זאת אעשה:
- למען ידעו ממזרח שמש וממערבה, כי אפס בלתי,
 אני ד' ואין עוד!
 (אני ד') יוצר אור ובורא חשך, עֲשֶׂה שלום ובורא רע,
 אני ד' עֲשֶׂה כל אלה.**
- 4.3.1.6 על אפשרות של זיקה בדברי נביאנו אלה לדת זרתוסטרא – ראה **אנציקלופדיה עולם התנ"ך, ישעיהו, עמ' 220-221.**
 עם סיום הנבואה יבוא שיר-מזמור קצר:

**הרעיפו שמים ממעל, ושחקים יזלו צדק,
תפרח ארץ, ויפרו ישע וצדקה (שבארץ) תצמיח יחדו, אני ד' בראתיו.**

- 4.3.2 [מ"ה, 9-25] כורש הוא הוא הגואל – כדבר האל בגלוי
אנכי העירתיהו בצדק... הוא יבנה עירי, וגלותי – ישלח.
הכרזת הנביא, כי כורש הוא משיח-ד', אינה מקובלת על העם. הנביא נאלץ להתדיין (לריב) עם 'החֲרָשִׁים' ועם 'העֲנָרִים' ולהוכיחם:
הוי (ישראל) רב (מתדיין) עם יִצְרוֹ (אלהי ישראל. ראה לעיל מ"ג, ; מ"ד, 2, 21)
חָרָשׁ (רומז ל'חֲרָשִׁים') **את חרשי (= חרסי) אדמה** (מַעַז להתדיין עם ד').
היאמר חמר ליִצְרוֹ: מה תעשה?
הַיַּעַז לומר ליוצרו) ופעלך (פגום) – אין ידיים לו!?
הוי (למי ש)אמר לאב: מה תוליד, ולאשה: מה תחילין (= למה היו לך חבלי-לידה)?.
אין היגיון בפקפוק, שאתם מעוררים במעשה האל:
כה אמר ד', קדוש ישראל ויצרו.
(הייתכן, שעל אודות) **הַאֲתִיּוֹת** (האמור לבוא) (ת) **שְׁאֲלוֹנִי**, **על (פועלי), בני?**
(הייתכן ש) **ועל פעל ידי תצוֹנִי?**
(הן) **אנכי עשיתי ארץ, ואדם עליה בראתי;**
אני – ידי נטו שמים וכל צבאם ציויתי.
(באותה מדה) **אנכי העירתיהו (את) כורש (את) בצדק, וכל דרכיו אישר (בגלוי).**
4.3.2.1. השווה את הפועל "העיר" – כמכוון לכורש, גם לעיל מ"א, 2, 25.
הוא (כורש) יבנה (את) עירי, ו(את) גלותי יִשְׁלַח לא במחיר ולא בַּשְׁחָד (מתנה)
אמר ד' צבאות.
אדרבא, כורש יעניק שחד (מתנות) לירושלים, שישועתה תתגלה לעיני כל, כשם שהודיע על-כך אלהים מראש, 'לא בסתר'.
כה אמר ד': יגיע מצרים וסחר כוש וסבאים, אנשי מדה.
4.3.2.2 ראה הזכרת שלשת העמים הללו גם בדברי נביאנו לעיל מ"ג, 3.
עֲלִיךָ יעברו, וְלֶךְ יהיו, אחריך ילכו, בַּזְקִים (= באזיקים) יעברו.
4.3.2.3 לפרשנות אחרת ראה משלי כ"ו, 18 **פְּמַתְּלֶהָ לֶהּ הִיֶּרֶה זְקִים, חצים ומות.**
וְאֵלֶיךָ ישתחוּ, אֵלֶיךָ יתפללו (ויאמרו):

אך בך אל, ואין עוד אפס (מלבד) אלהים (שבירושלים).
 אכן אתה אל מסתתר? (בסימן שאלה)
 (לא ולא!) אלהי ישראל (אל) מושיע (בגלוי)!
 (ועל-כן) בושו וגם נכלמו כלם (הפסילים ויוצריהם),
 יחדו הלכו בכלמה חרשי צירים (= צורות, דהיינו פסילים).
 4.3.2.4 השווה שמות ל"ב, 4: ויצר אתו בחרט, ויעשהו עגל מסכה.
 (לעומת זאת) ישראל, (אשר) נושע בד' תשועת עולמים,
 לא תבשו ולא תכלמו עד עולמי עד.
 כי (= אכן) כה אמר ד' בורא השמים, הוא האלהים, יצר הארץ ועשה;
 הוא (ד') כוננה; לא – תהו ברעה, (אלא) לשבת יצרה.
 אני ד' ואין עוד, לא בַּסְתֵּר דברתי (מוטיב חוזר אצל נביאנו – ראה מ', 27; מ"ח, 16).
 (לא דברתי) במקום ארץ חשך;
 לא אמרתי לזרע יעקב (בארץ) תהו – בקשוני.
 (אדרבא) אני ד' דבר צדק, מגיד מישרים (בגלוי).
 (הלכך) הקבצו ובאו, התנגשו (גשו נא) יחדו, פליטי הגוים;
 לא ידעו הנושאים את עץ פסלם
 ומתפללים אל אל לא יושיע.
 הגידו (את טענותיכם), והגישו (אותן למשפט) אף יועצו יחדו.
 מי (מכם) השמיע זאת (עליית כרש)?
 (מי השמיע) מקדם (מי) מאז הגידה?
 הלוא אני ד' (בלבד), ואין עוד אלהים מבלעדי.
 אל צדיק (דהיינו:) ומושיע אין זולתי.
 מכאן – אל שיר-המזמור לסיום הנבואה:
 פנו אלי והושעו, כל אפסי ארץ, כי אני אל – ואין עוד!
 בי נשבעתי! יצא מפי צדקה, דבר (קרי: דבר-צדקה) ולא ישוב,
 כי לי תכרע כל ברך, תשבע כל לשון (באומרה):
 אך בד', לי (אמר) אִמֵר (בביטחון), צדקות ועז!
 עדיו (בוא) יבוא(ו) – ויבשו כל הנחרים (הנלחמים בחרון אף) בו.

לעומת זאת) בד' יצדקו ויתהללו כל זרע ישראל.

4.3.3 [מ"ו, 11-1] כורש אינו אלא עושה חפץ ד'

קרא ממזרח עיט, מארץ מרחק – איש עצתי אף דברתי, (ו)אף אביאנה, יצרתי (ו)אף אעשנה
דברי התוכחה של הנביא, המכוונים אל ה'הַחֲרָשִׁים' ו'הַעֲוָרִים', מתגברים בנבואה זו לעומת
קודמתה – בסיום הנבואי (מ"ו, 11), בהכרזו על כורש בחיבה רבה **כאיש עצתו** (כתיב) –
איש עצתי (קרי).

4.3.3.1 שים-לב, גרסת הכתיב מצויה בנבואת ההקדשה מ', 13: **"מי תִּפֶּן את רוח ד', ואיש**
עצתו – (מי) יודיענו?!" גם העיט הטורף מופיע כאן במשנה הוראה, משמעותו
(עפ"י הארמית) איש עצתי – כבצלע המקבילה.

אין הנביא נמנע מלקרוא להם כאן **פושעים על לב** – כדרך שהוא קורא להם
בפתח הנבואה הבאה (מ"ו, 12) **אבירי לב הרחוקים מצדקה** (גאולה). דהיינו,
רחוקים מלהאמין בתשועתי שלא תאחר.

בפתיחת הנבואה הנוכחית – מ"ו, 1-2 – (עדיין) נזקק הנביא לתמונה, הלקוחה
מן הדימוי הנבואי של "הראשונות" – מפלת בבל במלחמה.

4.3.3.2 רוצה לומר: נבואה זו קדמה לאירוע ההיסטורי העובדתי, שעה שבבל נפלה בידי
כורש ללא קרב.

בתיאור מרשים של מסע אלילי בבל בצאתם לגלות – מבקש הנביא למשוך את
תשומת לב מאזיניו להמשך הנבואה:

כרע בל, קרס נבו (משנכבשה בבל)

היו עצביהם (= פסיליהם – למשא) לחיה ולבהמה (= על חיה ועל בהמה),

נְשֵׂאֲתֵיכֶם (המרכבות – היו) **עמוסות משא לעיפה.**

קרסו, כרעו יחדו (פסיליהם ונושאייהם – בעת המנוסה).

לא יָכְלוּ (האלים – באירוניה) **מִלֵּט משא** (את הפסילים עצמם),

ונפשם (הם עצמם – הפסילים) **בשבי הלכה...**

בניגוד לקוצר-ידם של אלי בבל, המהווים מעמסה לנמלטים מן העיר – מבטיח הנביא, שאלהי ישראל – ישא וימלט את עמו העמוסים מבטן, אך הללו, קצרי-אמונה, מדמים את יכולת אלהים ליכולת האלילים!

במכוון שוב משתמש הנביא בשורשי-המפתח הנרדפים (מ"ו, 1-7):

נש"א (כפול 6), עמ"ס (כפול 2), סב"ל (כפול 3).

שמעו אלי, בית יעקב (הַחֲרָשִׁים),

וכל שארית בית ישראל (הַעֲוָרִים),

(הם דווקא) העמסים מני בטן, הנשאים מני רחם,

(הם אשר) ועד זקנה אני הוא (נושאים), ועד שיבה אני אסבל;

אני עשיתי (בעבר), ואני אשא (בעתיד), ואני אסבל ואמלט (מבבל).

משום כך מדהימה התנהגותכם:

למי תדמיוני ותשוו, ולמי תמשלוני ונדמה (לי).

(האם תדמיוני אל) הַזָּלִים זהב מכיס, וכסף בקנה ישקלו,

ישכרו צורף ויעשהו אל, יסגדו, אף ישתחוו (לו),

(ולאחר מכן) ישאָהוּ על כתף, יסבֵּלוּהוּ (ומשיתעייפו)

וַיִּנְחָהוּ תחתיו ויעמד, ממקומו לא ימיש;

(ולאחר מכן) אף יצעק אליו (בקוצר אוננו) ולא יענה,

(וממילא) מצרתו לא יושיענו?!

לעומת זאת, שב הנביא ומוכיח את בני עמו בסיום הנבואה:

זכרו זאת והתאששו (היו לאנשים נבונים ואמיצים).

4.3.3.3 לביאור הדברים – השווה שמואל א' ד', 9: התחזקו והיו לאנשים, פלשתים ...

השיבו (תנו דעתכם), פושעים, על לב (= שכל).

4.3.3.4 וחזרו בתשובה – השווה דברים ד', 39 והשבות אל לבבך, כי ד' הוא האלהים.

זכרו ראשנות (קורות העתים) מעולם:

(הוכחתי) כי אנכי אל, ואין עוד אלהים (מלבדני), ואפס כמוני.

(כי אנכי) מגיד מראשית אחרית, ומקִדֵּם (מגיד דברים) אשר לא נעשו.

(כי אנכי) אִמַר: עצתי תקום, וכל חפצי אעשה.

(כי אנכי) קִרָא ממזרח עיט (כורש),

מארץ מרחק (הקורא את) איש עצתי (את כורש).

4.3.3.5 על המכוון לכורש – ראה לעיל מ"א, 25,2; מ"ב, 6; מ"ד, 28; מ"ה, 1,13.

אף דברתי, אף אביאנה, יצרתי, אף אעשנה.

4.3.3.6 ראה להלן מ"ח, 14-15: **אָהָבוּ** (= שאהבו או אוהבו) **יעשה חפצו בבבל...**

4.3.4 [מ"ו, 12-מ"ז, 15] **התשועה לישראל עם מפלת בבל**

קִרְבְּתִי צְדָקְתִי לֹא תִרְחַק... וְנִתְּתִי בְּצִיּוֹן תְּשׁוּעָה, לְיִשְׂרָאֵל – תִּפְאָרְתִּי.

כדי למשוך את תשומת לב המאזינים – נזקק הנביא גם בנבואה זו ל'קינה' על מפלת בבל במלחמה, המתבססת כמו קודמתה על הדימוי מן הנבואות 'הראשונות'; כלומר הקינה-הנבואה נישאה, לפני שנמסרה בבל בשלום לידי צבאות פרס. בעיקרה – אף היא אינה אלא תוכחה, המכוונת כלפי הבלתי מאמינים בישועה הקרובה.

שמעו אלי אבירי לב (= קשים, עיקשים – 'חֲרָשִׁים' מלהבין את האירועים)

(יְעִנְרִים) הַרְחוּקִים (מלראות) מצדקה (את התשועה – על-פי המקבילה בסמוך):

(הן) קרבתתי (כבר) צדקתי, לא תרחק, ותשועתי לא תאחר,

(אז) ונתתי בציון תשועה, לישראל (אתן את) תפארתתי (ישועת ישראל).

לשם כך עליכם להאמין במפלתה של האימפריה הבללית האדירה בשואה פתאומית:

רדי ושבי על עפר, בתולת בת בבל; שבי לארץ, אין כסא, בת כשדים,

כי לא תוסיפי יקראו לך רכה ועגה.

קחי רחים, וטחני קמח,

גלי צמתך, חֲשָׁפִי שֶׁבֶל (= גלי זרועך), גלי שוק, עברי נהרות (כששוקיך מגולות),

תגל עֲרוֹתְךָ, גם תִּרְאֶה חֲרַפְתְּךָ (כשפחה).

נקם אקח, ולא אפגע (= אבקש במפגיע), אדם (לנקום בך).

(אומר): גֹּאֲלֵנוּ – ד' צבאות שמו, קדוש ישראל –

4.3.4.1 **שים לב למשפט, המשמש מעבר לחלק השני של 'הקינה':**

שבי דומם, ובאי בחשך, בת כשדים,

כי לא תוסיפי יקראו לך גברת ממלכות.

(אמנם) קצפתי על עמי, חללתי נחלתי, ואתנם בידך,

(אך) לא שמת להם רחמים, על זקן הכבדת עלך מאד,

ותאמרי (חשבת בלבך): לעולם אהיה גברת [עד = לעד]

עד (ש)לא שמת אלה (מעשי האכזריות שלך) על לבך, לא זכרת אחריתה.
אולם עתה לפתע תבוא עליך שואה:
ועתה שמעי זאת, עדינה, היושבת לבטה,
האמרה בלבבה: אני ואפסי עוד, לא אשב אלמנה, ולא אדע שכול.
(ועתה) ותבאנה לך שתי אלה רגע ביום אחד שכול ואלמן,
פתמם (בשלמותם) באו עליך (השכול והאלמון)
(למרות) ברב כשפיך, (למרות) בעצמת חבריך (קסמייד) מאד.
(שעל כן) ותבטחי ברעתך (ביכולתך להרע באמצעות קסמייד – במגילת ישעיהו א':
בדעתך – חילופי הדומות ד-ו).
אמרת: אין ראני! חכמתך ודעתך היא (אפשרה לך מעשה) שובבתך (= הטעתה
אותך מדרך הישר)
(עד אשר) ותאמרי בלבך: אני ואפסי עוד!
(לפיכך) ובא(ה) עליך (יום) רעה (מידה כנגד מידה), (אשר) לא תדעי שחרה (כיצד
לקדם את פניה). ותפל (בפתאומיות) עליך הנה (=אסון), לא תוכלי כפרה
(= להסירה עיני כופר)
(כיוון ש)ותבא עליך פתאם שואה (אשר) לא תדעי.
בלעגו מציע לה הנביא:
עמדי נא בחבריך (בקסמייד או בקוסמיד) וברב כשפיך באשר יגעת מנעוריך!
(עמדי מול השואה) אולי תוכלי הועיל, אולי תערוצי (תתגברי או תנהגי בעריצות).
נלאית ברב עצתיך (= עצותיך – במשמעות יועצך), יעמדו נא וישיעך הברי שמים
(= אסטרוטלוגים)
החזים בכוכבים, (ה)מודיעים לחדשים (כל חדש) מאשר יבאו עליך.
שום דבר לא יועיל בבוא השואה:
הנה היו (האיצטגנינים) כקש, אש שרפתם, לא יצילו את נפשם מיד להבה (כדרך
המכשפים)
(אפילו) אין גחלת לחמם (= להתחמם בה), אור לשבת נגדו. כן היו לך (לשרפה)
אשר יגעת;
סחריך מנעוריך, איש לעברו תעו,
אין מושיעך (לא מן האיצטגנינים ולא מן הסוחרים בכישוף הנזכרים לעיל)!

4.3.4.2 על נחש וכישוף במסופוטמיה – עיין עולם התנ"ך, ישעיהו, עמ' 228-229.

4.3.5 [מ"ח, 1-22] למען שם ד' וכבודו של כורש צלחה דרכו
צאו מבבל, ברחו מפשדים בקול רנה (מ"ח, 20)

4.3.5.1 מהם הכתובים בנבואה זו (פרק מ"ח), המצביעים על כניסת כורש לבבל ועל הכרזתו על שיבת הגולים?

לפנינו הנבואה האחרונה שנשא מְשַׁלֵּם בבבל מיד לאחר הכרזת כורש שליחותו נתגשמה, אך בני-עמו ממשיכים להגיב כ'חֲרָשִׁים' וכ'עֹרִים'. מכאן לשון התוכחה החריפה של מְשַׁלֵּם בנבואה זו. הנביא התקשה להבין את קשיות ערפם של בני עמו, המסרבים לראות בכורש משיח וגואל, גם לאחר שהגשים את תקוות הנביא. לפיכך רואה מְשַׁלֵּם בהתנהגות זו בגידה בד'. עם זאת, הריהו מקווה, כי אלהים – למען שמו ולמרות התנהגות העם יקיים את הבטחתו, ואם יקשיב העם, למצוות ד', יזכה לגאולה: הדרך לציון פתוחה. ההמונים, פשוט, צריכים לקום ולצאת – ובמהרה!

שמעו, זאת בית יעקב, ('החֲרָשִׁים' הַעֹרִים מלראות את המהפך הפוליטי).

(אתם) **הנקראים בשם ישראל, וממי (= וּמִמְעִי) יהודה יצאו,**

(אתם) **הנשבעים בשם ד' ובאלהי ישראל יזכירו (= יישבעו)**

(דווקא אתם טוענים: **לא באמת** (יוציא כורש משפט);

ולא בצדקה (כורש לא יביא תשועה לישראל)

4.3.5.2 לעומת האמור לעיל מ"ב, 1-4: **לאמת יוציא משפט**; ולעומת האמור לעיל מ"ו, 13:

קרבתני **צדקתי** (= ישועתי) **לא תרחק, ותשועתי לא תאחר** (תקבולת נרדפת בין הצלעות).

(אף) **כי מעיר הקדש נקראו, ועל אלהי ישראל נסמכו,**

(בכל זאת אינם מאמינים כי) **ד' צבאות שמו** (מחולל המאורעות)!

הנביא מפרט ומבאר את פליאתו של אלהי ישראל:

(הן) **הראשנות** (הנבואות הקדמוניות) – **מאז** (כבר) **הגדתי** (אני ד');

4.3.5.3 השווה האמור לעיל מ"א, 22; מ"ב, 9 ועוד. פסוקים המכוונים לנבואות ירמיהו (נ"י- נ"א) על בבל – כביאורנו לעיל.

ומפי (ד' צבאות שמו' כבר) יצאו; ואשמיעם (אני הנביא).
 (אמת) פתאם (בלי שפיללו לזה) עשיתי (אני ד'), ותבאנה (הראשונות' נתגשמו).
 (אולם) מדעתי כי קשה אתה, וגיד ברזל ערפך, ומצחך נחושה,
 (לפיכך) ואגיד לך (מראש) מאז – בטרם תבוא השמעתך,
 פן תאמר: עֲצָבִי (= אלילי) עֲשָׂם, ופסלי ונסכי (= הפסל אשר נסכתי) צָוִם (כי ייעשו).

אולם עתה משנתגשמו הנבואות הראשונות: כורש כבש את בבל והכריז על שיבה לציון, מדוע אין עם ישראל מודה באמת האלוהית ובצדקה האלוהית?
 (הן) שמעת (את שאירע בבבל), חִזָּה (רָאָה, כי הכל התגשם) כָּלָה.
 ואתם (פונה הנביא למאזינים)', הלא תגידו (תאמתו את הדברים).
 (הן) השמעתך (גם) חדשות מעתה (נבואות חדשות על כורש ופועלו) ונצרות (נפלאות, אשר) ולא ידעתם (מראש).
 עתה (רק עכשיו) נבראו (נוצרו), ולא (הגדתי) מאז (מראש), ולפני יום (לפני תקופת-מה), לא שמעתם.
 פן תאמר (בזלזול): הנה ידעתין (עקשן וסרבן היית).
 גם (אכן) לא שמעת, גם (אכן) לא ידעת,
 גם (אכן) מאז (ומקדם) לא פתחה אזנך (לשמע על הגאולה).

אם כה עקשן וסרבן היה ישראל – עד כדי היותו נדמה כבוגד בגורלו, מדוע הביא עליו ד' את 'החדשות'?
 על כך משיב הנביא בשם ד':

4.3.5.4 שים-לב: נראה לנו, כי באמצע הכתוב מ"ח, 8 נפתח עניין חדש בביטוי: '(אף) כִּי':
 (אף) כִּי ידעתי (כי) בגוד תבגוד, ו(כי) פִּשַׁע מבטן (כבר) קָרָא לך (לשון גוזמה מכוונת) (לעומת מ"ט, 1: ד' מבטן קראני).
 (בכל זאת) למען שמי אאריך אפי, ו(למען) תהלתי אחטם (= אאריך אפי) לך – לבלתי הכריתך.

- 4.3.5.5 על תכונה זו של האל – ראה שמות ל"ב, 11; במדבר י"ד, 17-19. וכן אצל יחזקאל ל"ו, 21-32: **לא למענכם אני עֲשֶׂה, בית ישראל, כי אם לשם קדשי, אשר חללתם בגוים אשר באתם שם.** וראה לעיל מ"א, 20; מ"ג, 10 לעומת מ"ג, 14; מ"ה, 4-6: למעני, ד' בניגוד למענכם, ישראל.
- ומסיבה נוספת לא אכריתך – אומר ד':
הנה צרפתיך (בגלות בבל) **ולא בכסף; בחרתיך** (בחנתיכה – כגרסת מגילת ישעיהו א' – חילופי למנ"ר: **בחר** = בחן, ויש תקבולת נרדפת בין הצלעות) **בְּכֹר עֲנִי.** (גם זאת אך) **למעני, למעני אעשה** (עשיתי זאת!)
כי איך יחַל (יתחלל שמי) **וכבודי לאחר** (לאל אחר) **לא אתן** (שעה שהגויים משתעבדים בישראל).
- בעקבות דברי פיוס אלו – משתנית נימת דבורו של הנביא בפנייתו אל קהל מאזיניו. שוב נעזר הנביא במוטיב המשפט עם הגויים – כדי להבהיר את דבר שליחותו אשר נתאמתה.
- 4.3.5.6 **שָׁמַע אֱלֹהִים, (נימה אישית) יעקב, וישראל, מְקַרְאֵי** (הנקרא בשמי).
 השווה פתיחה זו לעומת ההסתייגות בפתיחת הנבואה לעיל מ"ח, 1. וראה נימה קרובה לעיל מ"ג, 1: **אל תירא, כי גאלתיך, קראתי בשמך, לי אתה. אני הוא (מלך ישראל וגואלו), אני ראשון, אף אני אחרון.**
- 4.3.5.6 להשלמת התואר "מלך ישראל וגואלו" בסוגריים – ראה לעיל מ"ד, 6-8.
אף (אני) ידי (= שמאל) יסדה ארץ, וימיני טַפְחָה שמים.
קְרָא אֲנִי אֱלֹהִים, יעמדו יחדו (לפני – כעבדים, המשמשים את אדוניהם). מכאן עובר הנביא ומזמין את הגויים ל'משפט':
- 4.3.5.6 ראה אמצעי ספרותי זה לעיל מ"א, 21, 1; מ"ג, 9 ועוד.
הקבצו (הגוים) כלכם, ושמעו: מי בהם (באלילים ובקוסמים) **הגיד את אלה?** הנביא מצטט מדבריו בעבר:
ד' אֶהְבֶּה (את כורש); **יעשה** (ד') **חפצו בבבל, וזָרְעוּ** (תנחת על) **כשדים.**
- 4.3.5.6 לזיהוי הנושא כורש – ראה לעיל מ"ב, 1; מ"ג, 14; מ"ד 26-מ"ה, 7; מ"ו, 10-11.

4.3.5.6 **אני אני ד' (= אמרתי או גזרתי מראש), (אני) אף קראתי (הזמנתי אותו).**
הקריאה כהזמנה – מסתברת מן הכתובים הנזכרים לעיל: מ"א, 25,2; מ"ה, 13;
מ"ו, 11.

(אכך) **הבאתי**, (ועתה אף) **והצליח דרכו**.
הנביא שב ופונה אל קהל מאזיניו:
קרבו אלי (יעקב וישראל מְקִרְאֵי, כמפורש לעיל 12), שמעו זאת (תנו לבכם לאמיתות
הנבואה),
(הן) **לא מראש בסתר** (בלבד) **דברתי**.
4.3.5.6 השווה לעיל מ' 27; מ"ה, 19.

(אדרבא) **מעַת הַיּוֹתָה** (מראשית התהוות הדברים) – **שם אני** (הנביא הייתי).
ועתה (התאמתות הנבואה מוכיחה, כי **אד-ני ד' (= אלהים) שלחני ורוחו** (לשון
קצרה: **וברוחו שלחני**).

4.3.5.7 שים לב: לראשונה מתגלה 'האני' הנבואי בדברי מְשַׁלֵּם.
וראה להלן ס"א, 11: **רוח אד-ני ד' עלי, יען משח ד' אתי וגו'.**
עתה, משהוכחה אמיתות נבואתו באשר לשליחות כורש, מאמין הנביא מְשַׁלֵּם, כי
קריאתו לעלייה לציון תיענה בהמונים רבים. מכאן הנבואה 'המפליגה', שהוא
נושא לסיום שליחותו בבבל – 'שיר מזמור':

כה אמר ד' גאלך, קדוש ישראל:
אני ד', אלהיך, מלמדך להועיל, מדריךך בדרך (אשר) תלך (לציון).
לוא (הלואי או אילו) – **הקשבת** (תקשיב) **למצותי** (אפשר לקרוא ביחיד: **מצוֹתִי** –
לשוב לציון)
(כי אז) **וַיְהִי כְנֹהַר שְׁלוֹמֶךָ** (כלהלן ס"ו, 12) **וְצַדִּיקְךָ** – (ישועתך) **כְּגַלֵּי הַיָּם**.
(כי אז) **וַיְהִי כְחוֹל זֶרַעַךָ, וְצִאצְאֵי מַעִיךָ** – **כְּמַעוֹתָיו** (כגרגירי החול היוצא מן הים).
לא יכרת ולא ישמד שמו (של זרע יעקב) **מלפני**.

4.3.5.8 על דימוי **החול לזרע יעקב** – ראה בראשית ל"ב, 12.
ולכן מזרז הנביא את קהל מאזיניו למלא אחר מצות ד' **(לוא הקשבת למצותי** –
לעיל 18):

צאו מבבל, ברחו (מהר) מ(ארץ) כשדים, (צאו) בקול רנה (תפילה), הגידו, השמיעו זאת,

הוציאוה (פרסמוה ברבים) עד קצה הארץ .

4.3.5.9 על **רְנָה** במשמעות: תפילה – ראה ירמיה ז', 16; י"א, 14; מל"א ח', 2 (= דבה"ב ו', 19); תהלים י"ז, 1.

אמרו (זה נוסח התפלה): גֹּאֵל ד' (את) עבדו, יעקב!

ולא צמאו (בדרך תלך כאמור לעיל 17) – (אעפ"י ש) בְּחַרְבוֹת הוֹלִיכִים

(ואעפ"כ) **מִים מְצוֹר הַזֵּיל לְמוֹ, וַיִּבְקַע צוֹר – וַיִּזְבּוּ מִים – (וַיִּשְׁתֶּה הָעַם – עַפ"י תַּרְגוּם הַשְּׁבַעִים).**

4.3.5.10 הכתוב: **"אין שלום" – אמר ד' לרשעים** (מ"ח, 22) – בסיום קובץ הנבואות שנישאו בבבל (על-פי הצעתנו), מצוי גם בסוף פרק נ"ז (21). בדרך זו מחלק כתוב זה את קובץ נבואות מְשַׁלֵּם לשלושה חלקים שווים. זוהי חלוקה טכנית בלבד.

היכן, לדעתך, מקומו הענייני?

4.3.5.11 הנושאים דלהלן מסכמים את לימוד קובץ הנבואות שנישאו בבבל (פרקים מ'-מ"ח מ"ח). צרף את הכתובים המתאימים לכל נושא ונושא!

א. 'הראשונות' והחדשות'.

ב. כורש עבד-ד'.

ג. אל תירא עבדי, יעקב!

ד. המשפט עם הגויים.

ה. הלעג לאלילים ולאיצטגנינים.

ו. 'הַחֲרָשִׁים' ו'הַעֲרִים'.

ז. מפלת בבל ותשועת ישראל.

4.3.5.12 איזה נושא מהרשומים לעיל מאשר את ההנחה, כי הרקע לקובץ הנבואות מ'-מ"ח הוא האירועים בבבל לפני כניסת כורש לבבל וסמוך לה?

4.0.0 חלק שני: הנבואות ביהודה (מ"ט, 1-ס"ו, 24) יימצא באינטרנט בכתובת:

<http://www.shaanan.macam98.ac.il/sifbreshet/html/shnatonim.html> . שנתון, י"א.

6. ביבליוגרפיה

6.1 פירושים למקרא

- מקראות גדולות (רש"י, ראב"ע, רד"ק, מצודות).
 "דעת מקרא", מוסד הרב קוק, (ישעיהו, חגי, זכריה ומלאכי).
 אנציקלופדיה, עולם התנ"ך, רביבים (ישעיהו, עזרא ונחמיה).
 אברבנאל, דון יצחק, פירוש על נביאים אחרונים, ירושלים תשט"ז.
 ויזר, אשר, פירוש על ספר ישעיהו, תל-אביב, תש"ז.
 ילין, דוד, כתבים, ו' – חקרי מקרא, ירושלים תשמ"ג.
 לוצאטו ש"ד (שד"ל), פירוש על ספר ישעיהו, תל-אביב, תש"ל.
 סגל מ"צ, פירוש לנביאים אחרונים, תש"ך.
 קרויס ש', פירוש על ספר ישעיהו, כהנא, ירושלים, תשכ"ט (דפוס צילום).
 רס"ג, תפסיר ישעיה לרב סעדיה – מהדורת י' רצהבי – קרית אונו תשנ"ד.
- Knight G.A.F. Deutero, **Isaia, A Theological Commetary On Isaia, 40-55**. N.Y. Nashville
 1965.
- Mckenzie J.L., **Second Isaia, The Anchor Bible**. Garden City, N.Y., 1968.
- Muilenburg J., **The Book Of Isaiaih` Exegesis, The Interpreter's Bible**. N.Y. Abingdon,
 1956.
- North C.R., **The Second Isaiaih**. Oxford 1964, 1967
- Oswalt J.N., **The Book Of Isaiaih**, Chapters 40-66, The New International Commenrary
 On The Old Testament,Cambridge 1988.
- Westermann C., **Isaiaih, 40-66**, London Scm 1969. (תרגום מגרמנית)

6.2 ספרים

- אנציקלופדיה מקראית, כרכים א'-ח'.
סגל מ.צ., מבוא המקרא, ירושלים תשי"י-תשי"א.
קויפמן י', תולדות האמונה הישראלית, תל אביב תשט"ו-תשט"ז.
רופא א', מבוא לספרות הנבואה, ירושלים התשנ"ב.
בן ששון ח.ה. (עורך), תולדות עם ישראל בימי קדם, תל אביב 1969.

ההיסטוריה של עם ישראל, שיבת ציון ימי שלטון פרס, תשמ"ג.
קלוזנר י', היסטוריה של הבית השני, ירושלים תשי"ט.
וייס מ', המקרא כדמותו, ירושלים תשי"ט.
שטראוס א.ל., בדרכי הספרות, ירושלים תשכ"ו.
הראל מ', הנוף, הטבע והאדם במקרא, תל אביב 1984.
זהרוני מ', טבע ונוף, תל אביב תש"ל.
פליקס י', עולם הצומח המקראי, רמת גן 1968.

6.3 מגילת ישעיה מ'-ס"ו

- אלמגור ר', לבעיית אחדותו של ספר ישעיהו, לשוננו, תשל"ג, כרך ל"ו, חוב' א', עמ' 51-66.
אררט נ', מגולה לגאולה – שיבת-ציון בהיסטוריוגרפיה נבואה ובתהלים, תל-אביב תשל"ז.
אררט נ', עזרא ופועלו במקורות המקראיים והבתר-מקראיים, בית מקרא, כ"א, תשל"ב, עמ' 451-492; נ"ב; תשל"ג, עמ' 85-101; 387-417.
בן-זאב י', הנלוים אל ה', בית מקרא, ב', תשל"ל, עמ' 180-186.
הכהן א', "האמנם אחד היה ישעיהו? " דרך אפרתה, ט'-י', 2001, עמ' 79-88.
הרן מ', בין ראשונות לחדשות, מחקר ספרותי והיסטורי בחטיבת הנבואות שבספר ישעיהו, פרקים מ'-מ"ח, ירושלים, תשכ"ג.

- ווינפלד מ', האל הבורא בבראשית א' ובנבואת ישעיהו השני, **תרביץ**, תשכ"ח, עמ' 132-102 (= תדפיס, בהוצאת האוניברסיטה העברית, ירושלים, תשל"ד).
- ורגון ש', "עמדתו של שד"ל בשאלת אחדותו של ספר ישעיה", **מחקרי מורשתנו**, 1, 1999, עמ' 7-27.
- זלוטניק יעקב בן שלמה, **אחדות ישעיהו**, תל-אביב, תרפ"ח.
- זר-כבוד מ., מעמד (הסטאטוס) המשפטי של הגולים בבבל, **בית מקרא** תש"ך, חוב' א', עמ' 14-18.
- טור-פז מ', "לא תוכל להתעלם" – התמודדויות אמוניות עם ביקורת המקרא", **דעות**, 16, סיון תשס"ג, עמ' 13-16.
- יעקבסון י', הבעיות בפרקי עבד ה' בספר ישעיהו, **לבעיית הגמול במקרא** (ניסוחים ופתרונות), תל-אביב, תשי"ט, עמ' 71-86; 159-171.
- **חזון המקרא**, כרך ב', תל אביב תשכ"ח, עמ' 47-56.
- ליוור י', ימי עזרא ונחמיה, **עיונים**, כ"ד, ירושלים, תשי"ח.
- מרגליות ר', **אחד היה ישעיהו**, מוסד הרב קוק, ירושלים, תשי"ג.
- עמיר י', המימד האסכטולוגי בנבואת ישעיהו השני, **זר לגבורות**, (עורך: ב"צ לוריא), ירושלים, תשל"ג, עמ' 173-190.
- עוקשי צ', "אמונת המדע" – ישעיהו השני כמשל", **דרך אפרתה**, אפרתה ז', 1997, עמ' 99-105.
- פייפר ר"ה, השקפת העולם של ישעיהו השני (תרגום), **השקפת העולם של התנ"ך** (עורך צ. אדר), ת"א, תשי"ח עמ' 301-310.
- קוטשר י', **הלשון והרקע הלשוני של מגילת ישעיהו השלמה ממגילות ים המלח**. ירושלים, תשי"ט.
- קויפמן י', לשאלת כוחה של אמונת הייחוד כגורם היסטורי, **ספר עז לדוד**, ירושלים, תשכ"ד, עמ' 480-485.
- רבן נ', ה"ראשונות" וה"חדשות" בנבואת ישעיהו השני, **תרביץ**, י"ד, תשי"ג, עמ' 25-11.

- רבן נ', **ישעיהו השני, נבואתו, אישיותו ושמו, מחקרים בישעיהו, מ'-ס"ו**, ירושלים תשל"א.
- רדאי י', ניסויים בשכיחות המילים בספר ישעיהו, **בית מקרא, ג'**, תש"ל, עמ' 313-322.
- רוזנסון י', "יחודו, אחדותו ומורכבותו של ספר ישעיהו – מהשקפות חז"ל על ישעיהו", **דרך אגדה, מכללת אפרתה, ירושלים, תש"ס**, עמ' 179-207.
- רוט י', שרביט ב', **פרקים בנבואת ישעיהו מ'-ס"ו**, תל אביב תשל"ז.
- רחמן י', "ישעיה כאמן הדמות", **בית מקרא, קע"ג**, תשס"ג, עמ' 154-164.
- תדמור ח', הרקע ההיסטורי להצהרת כורש, **ספר עז לדוד**, ירושלים, תשכ"ד (1964), עמ' 473-450.

Allis O.T., **The Unity Of Isaia**, London, 1950.

Gitay Y., Prophecy And Persuasion, A Study Of Isaiah, 40-48 (Forum Theologiae Linguisticae), Linguistica Biblica Bonn, 1981.

North C.R., "The 'Former Things' And The 'New Things' In Deutero-Isaiah" In **Studies In Old Testament Prophecy**, Edinburgh 1950, pp. 111-126.

Torrey C.C., **The Second Isaiah**, New York 1928.

Wilshire L.E., The Servant City – A New Interpretation Of The "Servant Of The Lord" In The Sertvant Song Of Deutero Isaiah, **Jbl, Vol, 94**, 1975 pp. 356-367.

